

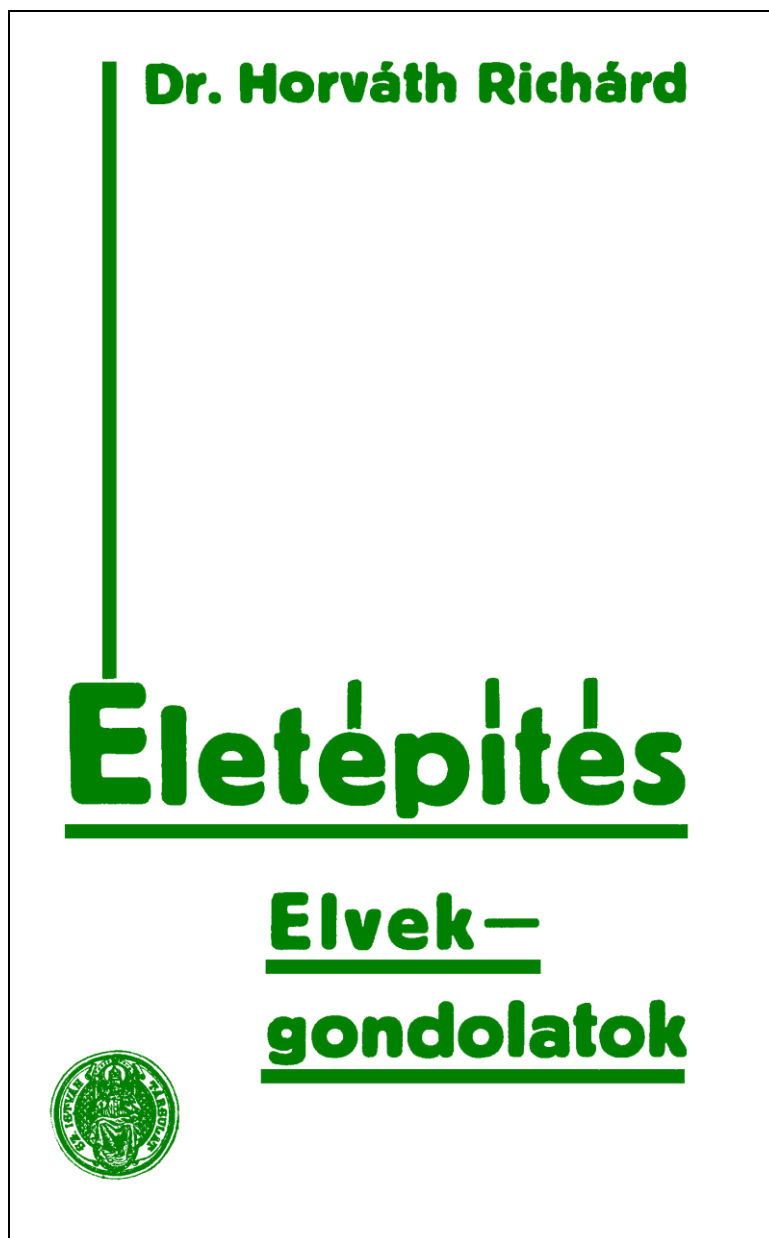
Horváth Richárd

Életépítés

Elvek – gondolatok

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Horváth Richárd
Életépítés. Elvek – gondolatok

Nihil obstat.
Albericus Farkas O. Cist. censor.

No. 129/1934. Imprimatur.
Zircii, die 9. martii 1934.
Adolphus abbas de Zirc.

Nihil obstat.
Dr. Michael Marczell censor dioecesanus.

Nr. 1283. Imprimatur.
Strigonii, die 8. Maii 1934.
Dr. Julius Machovich vic. gen.

A könyv elektronikus változata

Ez a program az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1934-ban jelent meg a Szent István Társulat kiadásában. Az elektronikus változat a kiadó engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Szent István Társulat tulajdonában van.

A könyv szövegét Gy. Balogh Viktória vitte számítógépbe és gondozta.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezető.....	4
A lélek arisztokráciája.....	5
Bűn és élet.....	7
Ideálok halála és születése	8
Ami a harangszóban cseng-bong	10
A zümmögő város	12
Az idő sodrában	13
Egy szín a lélek arcáról	15
A nagy egyenlőség	17
Isten földrejtett mosolya.....	18
Mélység és érdekesség.....	19
Kedves irodalom	20
Új idők harsonája szól.....	22
Titkot kergetünk.....	25
Találkoztam velük.....	27
Mindennapok dicsérete	28
Ember vagy te is.....	30
A szeretet él és meg-megragyog.....	31
Meggyőződés és idealizmus	33
Relatív megnyugvások.....	35
A nép.....	37
Elszórt jóság.....	38
Befelénzés	40
Örök – jelen, mindig – ma	41
Ó, egyetlen szépség és gyönyörűség: emberi lélek, emberi élet.....	42
A nagyság értelme.....	44
Áldott légy falusi élet.....	46
A lélek ott munkálkodik, ahol akar.....	47
Ez is emberi arc.....	49
Egy kis lélekszántás	51
Kullogó történelem	53
Karácsony	54
Testvér, a betű él.....	55
A múlt kultusza.....	56
Szilva Laci esete	57
Pesti temetőben	58
Együttérzést.....	60
Keresd az embert.....	62
Pislogó lángok.....	64
Haldokló végrendelete	66
Életből.....	67

Bevezető

„Köznapi búbanatot
Csak köznapi szív érez.
A bajt, mely téged vérez,
Bízvást élembe tárhatod.
Ó jer, hogy ajkad felfödözze!
Tudod, ki a halálnak öccse?
A zordonképű Hallgatás.
Hisz a panasz vigasztaló is!
Elég lehet egy árva szó is,
Hogy mindent enyhébb színbe láss.”
(Musset: Októberi éj.)

Körülöttünk zúg, rohan, tajtézkzik, égbemeredő hegyek és óceánmélységű szakadékok között sodródik útján. Mi élünk őbenne, vagy ő él mibennünk?... Néha rózsaszínű álom, legtöbbször azonban súlyos realitás, öröm és gyönyörűség, fájdalom, nyomor, inség és kétségbeesés, de mindenkor mélység és magáhozrántó varázslatosság. Olyan, mint a kaleidoszkóp: mindig más és más az arca. Sphynx, mely telve titokkal némán néz, hideg, sokat sejtet s ha kérdezzük: nem felel. Így állandó talány, izgató titokzatosság... Millió meg millió parányi részből felépült nagy harmónia, melynek óriási egészében felolvad és semmivé lesz az emberektől származó apró-cseprő diszharmónia, mindig új és mindig régi..., ezt nevezzük életnek...

Valaki akarta, hogy légy. Valaki akarta, hogy eljőjj ide. Valaki elküldött és visszavár. Sok fény gyúl ki életutad körül, de nem mind igaz fény. Talán éppen azok nem, amik értelmet és szívedet a legközelebről nyaldossák és szemed előtt legszebbnek ragyognak fel. Legyen erőd. Keresd az igazat, hogy visszaérj...

Mert elküldött Valaki és visszavár...

A lélek arisztokráciája

Nagyálmú, imbolygó gondolatok, a végtelenbe feszülő, tüzes vágyak, a nekilendülő és éteri magasságokat súroló akarások, a mélységekbe lehulló, súlyos letörések: ezek a titkok, a lélek titkai.

Maga a lélek a legnagyobb titok. Ki fektette belé az erőket, ki rejtette el benne a tehetségeket? Melyik az a forrás, mely mindig táplálja? Honnan van az, hogy tudunk örülni az ibolya szerénységének, a gyöngyvirágon rengő harmatcseppnek, a jácint kékségének, az akác illatának, a rózsza olajának, a sziklák mohapatinájának ?

A lélek az, mely el tud szállni, mint sóhajlás, a nyáresti szellővel, búgni tud, mint távoli harangszó; képes bujkálni, mint csalóka lidércfény, zúgva rohanni, dörögve lecsapni, sziklához verődni, sírni jajongni; sebzetten, betegen gyógyulást keresni s csak egyet nem tud: pusztulni, nyugodni...

Betér a viskókba, elszáll palotákba, jár a vertföldön, végigmegy szőnyegen; álmodik a réten, misztikus sejtelmek szállják meg erdőkből; megrendül a nyomoron, sír a jóságon, tüzes lesz a lelkesedéstől, puha a gondoskodástól, durva a gögtől, darabos az igazságtalanságtól, mézédés, illatos a szeretet érintésétől, szárnyas a hittől s élő a reménytől...

Májusban kimenni a természet szabad ölébe, látni a rögeket, ahogy beisszák a napsugarat, hallani körülöttünk az élet percenését, bepillantani a titokzatos erők örvényes mélységeibe, ahol messze ellát a szem, de végül is elvész a homályban a látása s mégis sejteni, hogy van folytatás, végtelen folytatás és a mi életünk ebben és ezen a végtelen folytatáson gördül tovább; a madarak csicsérgésének, a zümmögés láthatatlan szálainak útjain felszállni messze, messzire és hallani a titkok, a csodák, a valóságok észbontó zenéjét s könnyes hallgatással érezni, hogy jó, nagyon jó ilyenkor: igen, ez, mindez az élet, a lélek munkája...

A gyakorlat a befelénkezésben, tájékozódás a szellem birodalmában, megtanulása és szeretése az élet öntudatos élésének. Kísérni és figyelni a mindenséget, amelyben valamikor talán sebzett lélekkel kerestünk eligazodást, tanulmányozni a nagy emberek írásait és lapozni az Evangélium elsárgult lapjait, ahol az egyszerű köntös mögül pompázó és bámulatbátaszító tartalom lép felénk és megfogja, megsimogatja szívünket: mindez a lélek ereje, mindez az ő dicsősége.

Hogy ezt miért nem érti, miért nem éli mindenki? Miért nem kápráztatja el mindenki szemét az égi magasságok csodálatosan izzó napja, miért nem ereszkedhetnek le megpihenve a másvilág fenséges kontúrjaiba, miért nem kapnak mindnyájan feleletet örök kérdésekre s nem villanhat meg bennük nagy-nagy gondolat s nem látják az asszociációkat és nem jut öntudatukba e csodálatos összefüggéseknek izgató s mindent reveláló sejtelmessége; miért nem tudják követni az eszmét, mely felröpköd előttük, mint kristálytisza tenger habjairól a fehér sirály, nem ömlik el erejükben az életerő, miért hogy nem tudnak elolvadni s nem tudnak álmodni gyönyörűt, mely mégis vájkáló valóság? Ó, miért e sok miért? Mert eltemetik önmagukban a legnagyobb valóságot, a lelket, az életigenlő tükördarabot, a léleknek arisztokráciáját... Ezért.

Szakított-e már el valakit mellőled a halál? Aki lelkednek fele volt? De úgy, hogy a pillanatnyi elbódulás, az el-nem-hívés kábulatából kiszakadva, az idő, a tér egyszerre összeomlott körülötted és a perc feketén harsogó tragédiájában, érzékidnek az összeroppanásig felfokozott, sikongó zakatolásában döbrent-e rád hirtelen nagy csönd, mikor úgy érezted, hogy kiszakad belőled valami és ez a valami te magad vagy s zúgó suhanással szállva az eltávozott után téged bíztat egy hang; meggyőződéssé keményedve dörög benned: élsz, élünk, találkozunk?.

Az ilyenek a lélekórák. Boldogok, akik hallják percegésüket.

Bűn és élet

Olyan szép, olyan érdekes, olyan sokatmondó neveket találunk ki egyéni és társadalmi bajaink és betegségeink okainak megjelölésére. Ezek kavarognak és keverednek életünkkel, napjainkkal, darabjaik le-leválnak ajkunkról, rá-ráragadnak egy-egy eseményre, amely velünk vagy körülöttünk zajlik le vagy történik csendesen, hozzátapadnak egy-egy állapotunkhoz. Apránként beljünk költözik egész gondolkodásunk, formát csiszolnak érzéseinkre, hangulatainkra, de hol itt, hol ott lóg ki valami közöttük abból az őskáoszából, ami az emberi élet magvát, bensejét jelenti sokszor s mi ijedten kapunk új szó után, hogy a repedést befödözzük. Vagy talán már odáig jutottunk, hogy nem is izgatnak ezek a folytonosság-hiányok, önmagunkban és a világban, megszokjuk őket észre nem venni, illetőleg úgy viselkedni, mintha nem lennének. De mi van alattuk? Elég nekünk az a sok napról-napra való élés bensőleg, elég nekünk az a sok seb csak félig begyógyultan, még gennyesen és az időtől kikezdetten, aminek a nyomai kiverődnek egész arcunkra, minden mozdulatunkra, minden szavunkra, cselekvésünkre? Jó, hogy nem veszük észre őket, mert megszokták már bennünk és velünk együtt ezt és ezt az állapotot, ezt és ezt a szokottságot, ezt és ezt az életmódot, viselkedést. Ez azonban lehet kifelé-megoldás és igazolása magunknak, elhelyezkedés a mindenségben, de mit ér mindez, ha bennünk nincsen rend, ha bennünk nincsen feloldódás, eligazodás? Végül is legtöbbit vagyunk önmagunkkal, sőt ritkán, alig szabadulhatunk önmagunktól. Mi magunk hűségesen kísérjük magunkat és lehetnek akármilyen izgalmas, akármilyen lefoglaló, akármilyen kényes helyzeteink, elfoglaltságaink, ezekben, ezeken keresztül is átsötétedik, átvigyorog lelkünkben a káosz minden kínja, minden vajúdása, minden piszka és förtelme. Hiába a ragyogó név, ha szemetet takar, hiába a fényes sírkő, ha a művészet rothadást rejt. Ez a rothadás rothaszt, ez a szemét büzlök s ha mások nem érzik is, de önmagunk mindig érezzük. Hátha mások is csak azért nem érzik, mert ők is hasonló terhet cipelnek magukban. És az sem lehet megnyugtató, hogy a túlnyomó többség ugyanígy fut, ugyanígy farizeuskodik, ugyanígy él, ugyanígy felületeskedik, mint mi. Ez még nem igazolás, ez még nem cél, ez még nem megoldás és értelem a számunkra. Legfeljebb teher, mely akadályozza bensőnk kristályossá tételét.

Nem lenne méltóbb nevén nevezni a gyermeket? Nem lenne jobb a hit bámulatosan egyszerű nyelvén nevezni meg magunkban és körülöttünk mindent? Hiszen ez az egyszerűség a monumentalitás egyszerűsége, ez a naivság a csodálatos egyetemesség naivsága, melynek reflektora előtt megszűnik minden rejtekhely és elsötétül minden emberi bölcsesség. S tekintete előtt csak a tisztaság állhat meg és szavában csak az igazság harangozhat nekünk. Nem volna boldogítóbb megmondani, alázatosan megmondani, hogy ez bűn és ez is bűn? Mert mi minden következne ebből? Ebből az alázatból. Ebből a komoly megmondásból. A komolyságból. Tegyük fel például: ez önzés, kapzsiság, irigység, gőg, bírvágy, egyoldalú hatalomvágy. És nem égetem el a búza, a kávé ezer és ezer mázsáját. És visszaadom a szegény özvegyasszony árverésén potom árért megvett malacát, amikor hozza az összekoldult árverési árat és ezért kéri vissza tőlem. (Ez az életből vett eset, nem szentimentális fantázia.) És én gazdag is vagyok még. Az is maradhatok. Vagy pl. őszintén akarom a békét, az igazságosságot? Aminek az ellenkezője megint bűn. Olyan egyszerű így és mégis milyen nagyszerű következményeiben. Ami ezen túl van, az mind szálnalmas öncsalás, beteges nagyképűség.

Nem volna jobb belülről világítani és a kiporolt, a kitisztított, a meleg életre galvanizált mélységeket, erőket, a lelket hagyni nőni, hagyni fejlődni? Majd kialakítják ezek maguk az élettől duzzadó formákat és azt a természetességet, azt a boldogító egyszerűséget, ami egyedüli gazdagság a földön.

Ideálok halála és születése

Olyan a bensőnk, mint a mélységes víz. A felülete mely állandóan érintkezik a külvilággal, mindig fodrozódik, mindig hullámokat ver és ezek a hullámok a hangulatok, a tapasztalások, a pillanatnyi látások, a mindenkori belső lelki tartalom, a szenvedélyek szerint mások és mások. De ezeknek torlása nem hatol le a fenékgig. Itt áll a víz, itt állandó az adottság, a beállítottság. Itt vagyunk mi igazán önmagunk.

Valamint az egész emberiségnek, legalább a művelt, a nagy történelmet csináló emberiségnek, mint egy nagy egységnek életében, mint organizmusban vannak korszakok és mindegyik korszaknak megvannak ideáljai, érdeklődései, gondolatvilága, törekvései, – úgy az egyes ember életében is megtaláljuk ezeket a korszakokat. Egy ideig ez az eszme, ez a gondolat, az életnek ilyen része, ilyen megvilágítás mellett érdekel, azután más. És ez a más lehet, hogy homlokegyenest ellenkező irányú, mint elődje. Érdekes egy életet végigboncolni ilyen szempontból.

A nagy Minden, a Világ, millió meg millió részből áll. E részek csodálatos harmóniába fonódnak össze. És ebben a nagy harmóniában nagyon sok a kis harmónia. Részleteket látva diszharmóniákat is találunk s ezeknek, sajnos, majdnem mindig az ember az okozójuk. Voltaképpen ezek is belesimulnak a nagy egészbe. Ide, az egésznek a látására kell az egyénnek eljutnia. De nem sokan érnek el ideig. – Érdekes, mi az életben egyszerre csak nagyon kevés, túlnyomóan csak egy-egy „résszel” érintkezünk.

Az élet olyan szürke, közönséges, egyforma, aprólékos, olyan színtelenül egyhangú külsőleg. De csak a jelen. A múltat már színesnek tudjuk látni. Nem is szólva a jövődőről, reményeink kivetített síkjáról. A jelen is ilyen lesz. – Az ideálokból ugyan csak nagyon parányi részt valósíthatunk meg; teljesen ideális állapot e földön nincs. Nagyon eltorzul az eszmény, amíg valahogyan rá tudjuk húzni az életre, vagy az életet erre. És mégis kell dolgoznunk, mert a lehetőségek határtalanságai megvannak és hogy mennyi lesz a valóság ezekből, ezért lelkiismeretben Isten és önmagunk előtt felelősek vagyunk.

Sokszor fejünkkel a csillagokat verdessük és erőnk öntudatában fölényesen tekintünk le a világra. De jönnek percek, mikor ólomsúllyal nehezedik lelkünk a sok-sok tapasztalt, megérezett vagy meglátott fonás: a klikk-rendszer, a protekció nagyhatalma és az általa egészségtelenül kitermeltek tömege; a pénz kizárólagos uralma és esztelen imádása, az emberben az állat uralomravergődése; ha többet, jobbat, szebbet akarunk: az érzéketlenek üres bámészkodása, a „felvilágosodottak”-nak szívünkbe vájó, lekicsinylő, szánakozó, ostoba mosolygása, – ilyenkor olyan egyedülállónak, elhagyottnak érzi magát az ember. Hát érdemes? Nekem? Egyedül? Keveseknek? S akaratunk acélos ereje megroppan, lezuhan a föld felé. Olyanok vagyunk, mint a pusztában kigyújtott tűz lángja: ez is hiába nyaldossa az éjtszakát. De fényében ott kavarognak a hiú Rousseau-k, az erkölcsi normákat el nem ismerő XIV. Lajosok, a kegyhajhászó, ostoba Rohan-ok, az autokrata, egyoldalúan naiv óhizműségükkel milliókat tönkretévő Miklós cárok és hiszterika cárnék, fel-felzúg a tömeg ordítása, mely a testileg oly nyomorék Voltaire-eket istenítve imádja, mert az éhség, a lelki üresség leordít arcáról és hálás annak, aki vetni akar neki valamit és még oly sok minden elzúg előttünk, ellibbennek a királyi szeretők, azokéi is, akik a „jó ügy buzgó támasza” voltak, elugrándozik a bolsevista örület szadista csapata s a másik oldalon ott látjuk a nyomorgó Burns-öket, Dante-kat, Johnson Sámueleket stb., mindazokat, akikben az igazság, a jóság, a szépség máglyája égett, elnyomva, leszorítva, szenvedve: ekkor lelkünk orgonájának húrjaira dübörögve sújt le az élet ökle, vad akkordokat hördít fel róla, sívít, csikorog, szakad itt minden s utána beáll a vihar utáni csendesség, a tespedő, nirvánás elernyedés. Láttunk. Láttuk az emberi cselekedetek elrejtett rúgóit, titkos okait. – Pedig a

munka, a tett, az alkotás harmóniájában kirívó, diszsonáns hang a pesszimizmus. Jó ugyan a sötétebb színekkel is dolgozni, de csak óvatosan és nagyon ritkán.

Vannak, akik ilyenkor végleg letörnek. A legjobbak közül. Mert hiszen csak ezek juthatnak ide. Kevesen tudják újjáépíteni lelkükben most már végleges és reális alapokon, az egyetlen erő alapján az eszmények világát: a hit fáklyájával, Krisztus keresztjével, a szeretet melegével, a remény lendületével. Ez az új honfoglalás. A tudatos. A harmonikus. Az igazságon épült. Ezért maradandó... Izzik a kereszt... Csirázik, fakad már az új élet! Visszatér az éneklő boldogság s lelkünk kifeszített, aranyos, álmodó szálain az öröm, a megelégedés halk melódiája zeng.

Ami a harangszóban cseng-bong

„Az élet két világ között lebeg,
Mint rezgő csillag éj s nappal határán.
Mi vagy? Mi voltál? Ah! Ki mondja meg?
Ki mondja meg, hogy ezután még mi vár rám?
Hullámszél a mély évezredek,
S mi buborékként pattogunk el árján
Roppant tömegben; s nem magasabb
Itt népek sírja, mint egy pici hab.”

(Byron: *Don Juan*. 15. é.)

Sok, sokezer éve, hogy az első ember rálépett a földre. Lelkében úgy ragyogott az életkedv, mint a virágon az első hajnal harmatcseppje a napsugár csókjától. Azóta ide van láncolva a földhöz az emberiség sorsa. Itt vezet életének útja. Egyszer rózsaligetek között, máskor füstölgő romokon át. Egyedek jönnek, élnek, meghalnak. Egész nemzedékek tűnnek el, hogy helyet adjanak az utánuk jövőknek. Honnan jöttek? Miért élnek? Hová mennek? Ezek az örök kérdések égetik állandóan a kétség és a létezés feneketlen örvényei fölött bolyongó szíveket. De honnan e kérdések? Hol van rájuk a felelet? Ezt elfeledte az ember, mert még bölcsőjénél rázúdult az első bűn feneketlen fertője. Azóta örök-kereső, de nem találó; örök bolyongó, de célt tévesztő az ember: keres valamit, keresi életének tartalmát. Próbáltak rá feleletet adni a hatalmas kultúrák és hitrendszer, a görög művészet és tudomány legnagyobb szellemei, próbálta megoldani a római államorganizmus vérrel, vassal és arannyal, de – hiába. Hová jutott végül is a görög szellem? Vedd ezt vagy azt a megoldást, mindegy, egyformán üres mindegyik. Hogy tudta volna megoldani e világrejtélyt a római imperium, mely kivénülve magán se tudott uralkodni. Nem tudtak erre feleletet adni még a misztériumok sem. S ha talán külsőleg nyugalom borult is a világra, ha látszólag talán feledni is tudta az ember habzó serlegek, rakott asztalok mellett átélt napokon e kérdéseket: égtek, éltek ezek benn a lelkek mélyén s halmozódott a szenny, a rothadás s növekedett a sötétség, a kín, a kétségbeesés a szívekben. Hány lélek zokogta bele fájdalmát az éjszakákban a néma csendbe?

Csak egy nép hagyományában élt a talány megfejtője, az emberiség boldogítójának hite. De ennél meg lassanként a nagy igazságok helyébe a törvény betűje, az éltető bensőség helyébe a mindent eltorvasztó merő külsőség lépett. Messiás-hitük nem egyéb már, mint álomképe szenvedélyeiknek.

S ekkor, amikor a világ képe romlás és pusztulás, amikor az emberi szellem üresen, önmagával meghasonlottan, tehetetlenül hever a föld porában, amikor a szívekben éjig lobogott a vágy Az után, akit nem ismertek, de ösztönösen vártak, mert reméltek az életben: ekkor elküldötte Isten az ő egyszülött Fiát, hogy megváltson bennünket.

Felragyogott az igazság tűzoszlopa, felbuggyant az élet vize és leszállott a földre a boldogság. Felszántotta a lelkek vajúdó földjét lángkével és szétömlesztette a szeretet illatos, tüzes olaját a világban. Elénk állította fenséges alakját követésre és kezünkbe adta a világot átgyúró Evangélium fátylóját. Felszabadította a lelket és a test urává tette. Új ösvényeket mutatott és elindította ezeken kisdéd, lelkes csapatát, hogy számban és erőben gyarapodják a világ végezetéig.

S mégsem hozott békét a földre, hanem harcot, szörnyű harcot. Az igazság harcát a féligazságok ellen, az örök eszme harcát a hamisság ellen, a jó harcát a gonosz ellen. Ha a lélek szemével nézünk a világba, látjuk, hogy sokszor kipiroslik az ég alja a véstüzeketől. Két

részre bomlott az emberiség. Az egyik Vele megy, a másik Ellene van.

Mindnyájunk lelkébe belédobja a roppantsúlyú kérdést: „Velem vagy ellenem?” Hová mennénk, Uram, hiszen az örök Élet igéi Nálad vannak. Ha ezt feleljük, a „Velem vagy ellenem” súlya lehúzza lelkünket a szeretetnek, a boldogságnak mélységeibe, ha ellenben Ellene foglalunk állást, akkor a pusztulás örvényébe.

Olyan a lelkünk, mint a patak vize, mondja Környey Paula a Claudiában: Hiába integetnek ennek az illatos parti virágok, hiába suttog fülébe a szellő tündérmeséket, nem áll meg sohasem, szalad célja, a nagy víz ölébe s csak ebben lel nyugalmat: így a lélek is, örökre nyugtalan vándora e földnek, míg nem talál a Végtelenhez, mert minden vágya, minden álma Isten. S mikor Benne megnyugszik, olyan édes, olyan titkos ez az óra, hogy a szív mélyén mindig megmarad.

Amikor válaszüton állunk, az élet kapujánál, erősen, szabadon, akkor kigyullad homlokunkon az öntudat büszkén ragyogó csillaga, úgy érezzük, hogy valósággá válik kezünkben a nagyszerű eszme, szívünk már előre hevesen lüktet a siker örömétől, lelkünkben dal fakad és szemünknek lángja belélobog a jövő titokzatos homályába. Én vagyok a világ ura, súgja valami. Prometheusok vagyunk. De milyen könnyen lehetünk „lelancolt Prometheusok”.

Lelkünk ilyenkor olyan, mint erdei tisztás májusi éjtszakán: virágok ezrei nyílnak benne, álomba ringat az illatuk, van benne harmat, pislogó csillagok, valami csodálatos, varázslatos, titkos zúgás, mintha súlyos gondolatok rebbenése olvadna egybe a kristálytisza forrásvíz halk csobogásával.

A kereszténység az anyag-felett-járó lélek szabadsága, világalakító, életet-támasztó és gyúró, szívet-lelket feszítő és a magasbalendítő, egyszerre kemény és alázatosan szelíd, lángoló-örömmel-teljes, diadalmas jövőt kivívó, termékeny tavaszi erő.

De nemcsak ilyen alkotóerő. Hanem kielégítő, megnyugtató, szelídítő, lecsendesítő, szenvedésre tanító erő is. Mert nagy szükségünk van ilyenre is. Hiszen életünk kereshet hasonló: a függőleges fát mi építjük, ez a mi vágyaink, eszméink, terveink, ideáljaink oszlopa, a keresztbefektetett fa pedig egy felsőbb akarat, mely mindezeket oly gyakran keresztülhúzza.

Sokszor megdöbbenünk az élénk zuhogó hatalmas problémáktól. Sokszor úgy érezzük magunkat, mint nyáron a sivatag kiaszott, eltikkadt vándora, kit gyötör a nyomorúság, az élet terhe, de azért vonszolja magát a kopár, sziklás magaslatra, mert ott fenn hátha-hátha?... Máskor sűrű ködben tapogatódzik a lelkünk, sűrűn gázolva a szennyes sárba, minden olyan sötét, minden olyan árva. Ismét máskor lelkünk olyan, mint a tenger bősült háborgása: mélységek szélén szédülve járunk, nagy titkok, ősi igazságok sejtelmei égetik szívünket. S keressük az igaz utat kétségbeesetten. Ilyenkor Ő tanít, Ő nevel bennünket, a hatalmas, a fontos Isten. Mert nincs erő, nincs szép élet szenvedések nélkül.

És ha kínoz bennünket az ideál, az eszme és a valóság között tátongó roppant ellentét, emeljük fel szemünket a Keresztre. Innen az élet diadaléneke csendül felénk: Aki énbennem bízik, annak örök élete vagyon és én feltámasztom őt az utolsó napon. Aki utánam jár, nem megy sötétségben.

Mereskovszkij mondja valahol: Csak azok az erősek, akik az igazság birtokában meghalnak minden áligazság, minden féligazság számára. Ezek a szavak világítva röppentek fel előttem a mosolygó égre, ezeket hallottam csengni-bongni a harangszóban, ezeket súgja felém naponként május Asszonya. Előttük látom kibomolva a zászlót, rá van írva az élet vérevel: ...Én vagyok az út, igazság és élet...

A zümmögő város

Eleinte olyan közel vannak hozzánk a dolgok, az emberek. Csodálkozunk rajtuk. Csodáljuk őket. Frissebb, melegebb, érdekesebb, színesebb, izgatóbb mindegyik. Élmények csapódnak belénk az érintkezésektől. És ezek az élmények bemennek önmagunk legbenszejéig és építenek minket. Sok-sok ezer. És mégis kevés. Mert összebarátkoznak, összemelegednek. Olyan kedvesek, olyan gyerekesek, de egyszermind olyan önzők. Elkísérnek a maguk izgalmával mindenüvé, egyszercsak észre vesszük, hogy csakis ők akarnak egyedüliek lenni, csakis ők akarnak élni, ők akarnak hatni, cselekedni általunk és bennünk. Újat nem tűrnek meg. Legalább is az új már nem tud közöttük olyan mélyre gyökerezni. Nem lesz sohasem olyan édes, olyan puha, olyan bensőséges, mint ők, az elsők, a legüdébbek.

Eleinte olyan sok-sok konkrét szál fűz az emberekhez. Érdekel minden szavuk, minden mozdulatuk, minden cselekvésük. Izgatottan leltározunk el mindent róluk. Számbavesszük, állandóan emlékezetünk központjában tartunk mindent, de mindent, amit felszedtünk róluk. Örömük a miénk is, velük együtt nekünk is fáj az élet, ha fáj. Remegésük megreszketteti a mi idegrendszerünket is, boldogságuk átáramlik a mi szívünkön is. Minden percben velük élünk. Vagyunk ilyenek néhányan. Lehet, hogy ez kivetkőzés az önzésből és csalódunk, ha azt hisszük, hogy a mi életünk is hasonló együttest alkot egy másik életével. Sok étellel. Lehet az is, hogy mi vagyunk a legnagyobb önzők, mert ezáltal tesszük meg fontosnak a sajátunkat, saját magunkat egy-egy élet számára, talán sok-sok élet számára.

De suhan az idő, új embereket, új arcokat sodor utunkba az élet, új és új alakokat hajt el előttünk, hajt el mellettünk, hajt velünk együtt minden esztendő az ismeretlen jövő-ösvényen. A régi arcok meg színtelednek, sok kifakul, megöregszik, elpusztul közülük. Csak azok maradnak meg a kezdet szépségeivel, akikhez különös szálak fűztek. A vér, a lélek misztikus mélységeiből megszőtt szálak. Az időn át örökké-virulóan vagy szenvedőn követnek ők. Bennük egy-egy óra, egy-egy időszak, egy-egy élmény közelsége, a legszebbek legnagyobb melegsége vagy a legszomorúbbak, a legfájóbbak legsötétebb emléke kísér.

Milyen más a viszonyunk a jelenben-mozgókhöz. Felületes. Nagy eredők érdekelnek csak, nagy síkokban értékelünk, eltűnnek a részletek, amik a kedvességet, a közvetlenséget adják és az emlékek élete a pillanat lesz. Suhannak a fények, sietnek az emberek, szaladnak a gépek, állandó zümmögéssel locsolja füleinket az utca sokhangú beszédje, tekintetünk ugrál, csillognak a szemek és mi csak sietünk, mi csak rohanunk, nem gondolunk arra, hogy minden emberben egy érdekes világ, egy külön világ fut, kering körülöttünk és a nézés, az érintkezés láthatatlan szálain mégis csak kapunk tőlük, mégis csak adunk nekik.

Nem gondolunk erre, futunk, futunk. Csak néha ülünk le s a messzeségből, a magasságból ráborítjuk lelkünket a városra. Az egészre. Felszívjuk, eggyé leszünk vele. Az egészszel. Minden ember minden sorsával. Ezek a megkönnyebbülések, a boldogság percei, mert leróni véljük azt a nagy tartozást, azt a nagy felelősséget, aminek a szálai összefűznek bennünket az emberekkel. Hiszen egy test vagyunk velük, Krisztus misztikus teste. Csak le ne tépne rólunk oly sokakat az élet, és ne lennének olyan sokan, akik ezt a boldog igazságot sohasem tudták meg, sohasem tudják meg, sohasem tapasztalják meg...

Az idő sodrában

Valami ott vajúdik az idők, a kor mélyén. Éhesek rá az emberi lelkek, szomjazzák a szívek. Vágyódnak az „ismeretlen”, a „kitermelt”, a „megérett” után, noha nem tudják, hogy mi az. Csak annyit tudnak, hogy itt az ideje, jönnie kell, jó. Ekkor megjelenik a nagyember, a lángész, a zseni és az ő lelkén keresztül kipattantja a benne lévő isteni szikra a „valamit”: megszületik az új kort kikezdő eszme. Tábor gyűl köréje, de ellene is. Jönnek harcosok s terjesztik az eszmét. Ez előbb megkovászosítja a műveltek bensejét, majd lassan átszivárog a nép lelkületébe. Megszületnek a műveltség új formái, átalakulnak a társadalmak arculatai...

Minden szellemi áramlatban sok a reakció. Nem rajongott még az emberiség olyan eszmékért, melyek előbbre ne vitték volna fejlődésének fonalát. Akár pozitívumot, akár negatívumot, de valami valóságot, valami újat és szükségeset ad mindegyik. Sok nagyon távol áll a mi világnézetünkötől, de ezt is meg kell ennek nemesítenie, ki kell belőle szippantania, ami használható. Különösen, ha mélyről tör elő és meg tudja mozgatni, fanatizálni tudja az embereket. Sokkal könnyebb elzárkózni és tehetetlenül szemlélődni, majd kéztördelve sajnálkozni, mint nekifeszülni, a gyöngyöt kiragadni; megragyogtatni, gárdát toborozni és így a mozgalmat levezetni s fenséges céljaink szolgálatába fogva, a lelkek nagyobb kiművelésére, megmentésére befogni.

Minden fejlődés csirája egy-egy eldobott gondolat, mely először idegen, kirí a megszokottból, forr, érdes, nyikorgó, de lassan lekopik, többé nem sebez, megszokjuk és úgy gondoljuk, hogy legyőztük, pedig ha befelé nézünk jobban, bizony meg kell látnunk, hogy új csapásokat nyitott és mi máris ezeken járunk. Idementeni a régiből, ami használható, öntudatosan használni az újat, hogy már ne az vigyen minket, hanem megtisztítva mi irányítsuk azt...

Minden ember egy-egy titokzatos, különös világ. Telve fénnel és sötétséggel, sejtelmekkel és vágyakkal, jósággal és gonoszsággal, valóságokkal és ábrándokkal, megfoghatóságokkal és rejtélyekkel. Mindegyiknek más és más a tartalma. Ugyanegy dolgot is sokféle meglátással, egyéni színezéssel tesz magáévá mindegyik. Vannak közönséges és nemközönséges emberek. Ezeknél már „többlet” van, ami vonz. Honnan? Attól a Valakitől, az Istentől, mondjuk rá mi hívők, Aki van. El kell találni, meg kell érezni, ki kell sejteni az embereknél ezt a lelki beállítottságot, ezt az adottságot. Az a szerencsés és okos, aki tud együvédolgozni, összemunkálkodni ezekkel a több-emberekkel. Meglátja az értéket, tudja, hogy nincs két egyformán-hangolt lélek, felülemelkedik kicsinyes érzésein, kilép egyéni világából, illetve összekapcsolja azt kiegészítésül egy máséval. Az egyszerű, közönséges ember nem tudja ezt megtenni. Neki „magához hasonló” kell, kicsiséghez kicsiség, ha ez nincs, inkább kisebbség, aki talán még tömjénez is neki. Szerencsés kiválogatáson múlik sokszor eszmék diadala, egy-egy uralkodó nagysága, egy-egy ország vagy társaság boldogulása...

A legkínosabb lelki válságok, a legnehezebb tusák az irányválasztás körül folynak: szétnézünk a lélek, a szellem birodalmában és látjuk a sok-sok pompázó gondolatot. A nagy, a súlyos gondolatokat. Gyönyörűséges szemlélet ez: Igen, de én melyikhez álljak? Melyiket tegyem életem tengelyére? Melyiknek legyek apostola? Melyikre vagyok elhívatott? Mert választani kell és ez a választás csak egyre, legfeljebb néhányra eshetik. Csak így lesz eredmény. Nem kell elzárkózni a többi elől sem, de ezek csak másodlagosak legyenek. Ilyen választáson sokszor állhatunk az életben, de a döntő, az életreszóló, az igazi előtt csak egyszer...

Mindenfelé bizonytalanság. A lelkekre ráborult valami árnyék, a szemek tiszta látása elhomályosult. Az emberek letargiába süllyedtek: minden mindegy, csak legalább jobb

legyen a mainál. Másrészen meg csalóka hiszékenység hódít, nem hiszik a lehetőt és valót, de könnyen hiszik a hihetlent s mindent ettől várnak kábán. Lesik a csodát és a többség tétlenül áll. Mintha ébredne a kábult, akit ledorongoltak a betűk tengerével. Mintha pirkadna a jövő egy sugára előtt. A szíveket még marja a könnyes fájdalom. A láztól kiégett szemekben mikor lángol fel a biztosan meglátott és akart irány örömeiben a világító reménysugár?...

Egy szín a lélek arcáról

Kétféle ember van: az egyik hirdeti magáról, hogy ő bölcs és azt hiszi, hogy Isten nélkül élhet és tud is élni. A másik lelke legmélyén tudja, hogy ő bölcs, mert Isten nélkül nem élhet és nem is él...

Sokszor virrasztunk egyéni életünk romjai fölött. Sokszor elmondhatjuk a 136. zsoltár szavaival: itt ülünk Babylon vizeinek partján és sírunk, sírunk, sírunk. Muzsikálószereinket felakasztottuk a fűzfák ágaira és szomorúság hull arcunkról le körénk. Kiröpült szívünkéből a jókedv, mint a vándorló madár. Ülünk, mint fejbevagott óriás a népek országútján; hiába kiáltják felénk harsonázó ellenségeink a mámoros szavakat, hogy énekeljünk velük. Hogyan énekelhetnénk? Hiszen véres lenne szánkban a dal, véres lenne a keserűség, a nyomorúság, az elhagyatottság feketebús véréből...

Jövönk a múltnak szerves folytatása. A múltból nő ki, a múltból érik ki. Ha múltunk gazdag, akkor gazdag lesz a jövönk is. Ha múltunk szegény, szegény lesz a jövönk is. Ha múltunk nagy, nagy lesz a jövönk is. Ha múltunk törpe, törpe lesz a jövönk is. Jelenünk nincsen. Tulajdonképpen mi mindig a múlt és a jövő mesgyéjén vagyunk földi vándorok. A múltat állandóan építjük. Vele együtt a jövőt. Rajtunk áll ennek a gazdagsága, ennek a nagysága...

Sokszor hirtelen megfakad bennünk a reménység szívárványos vizesése. Valami ég szívünkben, valami énekel, muzsikál lelkünkben. S a táncoló hullámok hátán egyszerre ott látjuk lebegni környezetünk egész történelmét, minden hagyományát, minden fájdalmát, küzdését, baját, teljes örömét. Mert mi a környezetünkkel összenövünk. Sokkal színesebb, sokkal kedvesebb ebben számunkra minden. Mindennek lelke lesz, ezek a „lelkek” körülzsonganak, körülzsongnak bennünket. És zsongásuk édes melódia, harmateső, csókzapor, kacagó virulás, minden...

Elhozzák felénk, közénk az elköltözöttek lelkeit. A győzőkét. Akik fehérek mind, ragyogók mind, fényesek mind. Mert ide ilyenkor csak ők jöhetnek. De jönnek is. Itt rebbennek, itt imbolyognak mindenfelé körülöttünk. Szikrázó fehérségben tündökölnék rajtuk a sebek, amelyeket a jóért, az igazságért, a hitért, a szépért, a békéért, a szeretetért küzdött harcokban szereztek... És ők számunkra kegyelmet jelentenek. A kegyelem pálmaágas ünnepének hangulatát hozzák.

Kegyelem...

Természetfölötti valóság. Széthinti közöttünk, behullatja lelkünkbe a Mindenható Úr. Erő. Vele lesz kenyerünknek íze és illata. Általa lesz életünknek színe és gazdagsága. Vele a munka nemcsak rabszolgaság, hanem öntudat is, életkitöltés, érdemszerzés, az unalom-karjaiból-kifutás, a fejlődés lüktető üteme... Birtokában a gyermek nemcsak küzdelem és baj, hanem boldogság és öröm is, annak a tudatnak elmélyült és felmagasztosult nagysága, hogy általa a mi rövid egyéni életünk örökkévalósodik bizonyos értelemben itt a földön is. A kegyelemmel a család nemcsak „betekints-csárda”, nemcsak unalom és blazírtság, hanem béke is, csendesség is, szeretet, türelem, áldozatkészség, önfeláldozás, megértés, erőgyújtás is, egyszóval: otthon... A kegyelem teszi a hétköznapi tompa sorozatából ünnepi-balzsamos-hangulatú vasárnapokká a mi életünket!...

Minden városban, minden faluban van egy kiseded csapat. Akiknek megadatott a nagyobb megértés, a mélyebb látás, a tágabb és elvarázslóbb élmény kiváltsága. És megadtak a kedvezőbb életlehetőségek is ahhoz, hogy mindennapi vagy igen gyakori imádságukkal, szent áldozásukkal, misehallgatásukkal, az irgalmasság gyakorlatával bőségesebben vonják le egész társadalmunkra a kegyelemnek esőjét. Általuk hömpölyög végig a szikkadt szíveken az a melegségfolyó, melynek érintésére új élet sarjad az egyén és a társadalom életfáján. Általuk

zúg végig mirajtunk is a kegyelem vihara, hogy elsodorja lelkünket az örökkévalóság békét susogó, meglegedettséget termő tájaira. Tisztelet adassék nekik, mert a mi saját életünk értelmének kibogozásához is nagyban hozzájárulnak ők.

Amikor szemeim paraszát beleszórom az élet útvesztőinek homályába és feljajgat egyedülvalóságomban a kiáltás segítség után, egy titkos hang azt súgja rá szívemre, hogy ebben a csoportban fogja meg az emberiség Maeterlinck „Kék madarát” és ha egyszer megfogta, birtokában is marad az örökre. S énekli neki az igazság dalát, mely egyúttal a boldogság dala is lesz...

A nagy egyenlőség

Normális ember nincsen. Mindegyikünk lelkében, szellemében vagy szívében van valami törés. Ez törtté teszi mindazt, ami bennünk kicsirázik, ami tőlünk világgá indul. Emellett még átlagemberről nem írnak regényt. Még jó, hogyha a nem mindennapiság felfelé lendülő és lendítő erőben nyilatkozik meg. S érdekes: a nem normális ember még a nálánál is jóval a rendestől és megszokottól elütő ember élete után igazodik, amikor a regényolvasással néhány eszmét, néhány megmelegedést, elhatározást, csodálatot és utánzási vágyat elraktároz a saját életére: irányítónak. Ha mindjárt öntudatlanul is. Ha mindjárt egyszerileg és pillanatnyilag is.

A könyvek nagyrésze lelki, érzésszerű, szellemi, akaratbeli abnormitásokkal bajlódik. S mi ezeket olvassuk szívesen. Ha néha-néha tudatunkba is vágódik, hogy tulajdonképpen e gyöngye, ferde, beteges tünetekkel való küszködésünk közben elsikkadnak, elhalványodnak a nagy, egészséges, primér-értékek és princípiumok, azért vonzódásunk, szívünk szerelme mégis csak megmarad az ész ellenére is amabban az érdekes helyzetben. Vagy van ebben valami megnyilatkozás a nagy emberi szánalomból? Kibuggyanás ez az emberi szívben rejtelmeskedő jóságforrásból? Egy öntudatlan beismerése ez talán annak a nagy ténynek, hogy erőtlenek vagyunk, telve nyavalyával élünk, hogy gyengék vagyunk? És e tettünk felsikoltás, reménységgyújtás önmagunkban, hogy mi is várhatunk másoktól?...

Mindnyájan batyut viselünk. Ott lóg nyakunkban az emlék-batyu, a gond-batyu, az örömbatyu, a bánat-batyu. Nem merünk már hátranézni. Nem is tudjuk már látni, legfeljebb a máséól látunk olykor-olykor egy-egy kis szögletet, ha még képes a lelkünk a megmelegedésre, ha még hajlandók vagyunk a kitárlásra. A magunkét érezzük. Sokszor meg kell állnunk, mert a batyunk nagyon súlyos lesz. Ilyenkor kibontogatjuk, végigszemléljük a tartalmát és kidobunk néhány színes rongyot. De ekkor vesszük észre, hogy eldobásukkor a szívünkéből is velük szakítottunk egy darabot. És a lelkünk sajog. Ha nehéz is, hozzánk nőtt nagyon a batyunk. Újra csomagoljuk és elindulunk vele..., batyuzunk, batyuzunk...

Ha egyszerű lelket és szívet kaptál, egyszerűbb az igényed. Könnyebb az elnyugvás. Ha nagy érzéseket kaptál, gondoskodva van arról, hogy a bánat és a fájdalom éppen annyiszor viharozza be azokat, mint a kacagás és az öröm. Ha szíved tág és belefér az egész világ, hiába várod, hogy megteljen. Ha szellemed tud sasként röpdülni és diadalmas suhanással sűrölni tudja a magasságok csúcsait: szédülsz az öntudat nehéz perceiben a mélységek örvényeitől és szíved vérzik a kicsinyesség, a tehetetlenség mindent elöntő uralma miatt. Ha megáldott az Ég anyagi javakkal, végigcsurog ajkaidon a csömör és belesüppedsz a nagy ásításba. Ha akaratod acél, szikrát hány a nehézségek kövein és végül is megtompul... Kibontottam a batyu tartalmát. Enyémet, másokét, sokakét. Felkaptam néhány darabkát belőle és ezt láttam rajtuk...

Minden addig fényes, addig csábító, addig magáhozántó és mindent-ígérő, míg el nem értük. Ha sok küzdelem után a miénk, akkor gondolkozunk: hát ezért volt minden? Hát érdemes volt? És ismét kezdődik előlről a játék. Új irányok, új célok feszülnek ki, mert tartalom kell az életbe. A mindennapiba is.

Gondoskodott arról Valaki, hogy el ne bízzuk magunkat. Ha van józan eszünk. Mert mi azért érdekesen büszkék vagyunk. És olyan hamar a mindenség királyának érezzük magunkat... No, ezért. Ezért van a nagy egyenlőség. Hogy tudjunk néha-néha még összeborulni, hogy tudjunk még testvérek lenni. Hogy tudjunk magunkba roskadni és tudjunk kincseket találni a szív mélyén; a jóság kincseit, a hit kincseit, a szeretet kincseit, a compassio, az együtt szenvedés, az együttérzés kincseit. Hogy tudjunk még a lélek megcserepedett külseje alatt életet melegé melengetni...

Isten földrejtett mosolya

Zárda. Kicsiségedben is hatalmas palota. Rajtad az Evangélium békéje pihen. Rólad a Krisztus igéjének öröme kacag a környezetre. Intésedre feléd indul a föld minden virága: jön a rózsza, jön az ibolya, a lilium, a viola, a búzavirág kéksége, a nefelejts kedvessége.

Sikongó mementó a hiúság vásárjában, a hangok zürzavarában. Conscientia! Vérző lelkiismeret a történelem orkánjában. Fehér márványból lehelt vár. Benned lakozik az Isten félelme, minden bölcsességek kezdete.

Lilium színei lebennen körülötted. Életsorsok fonálának titkos szövőszéke pereg itt csendesen. Álmodok aranyesője suhog itt mindenben. A múlt és a jövő találkozik. Zengő fények lobognak ki a szemek nyílásán a lelkekből. Majd az öröm piros virágát dobálják fel kacagó kezekkel az égig, majd az áhítat szárnyain küldik lehalkított éneküket az örökkévalóságnak. Itt röpköd a boldogság madara s a béke olajos ágára száll, hogy széthintve a vágyak tarka pillangóit a szobákban és folyosókon, beteljesedve adja vissza őket a szíveknek. A fehér virág illata illatozik, az apró akarások megvíthatatlan bástyája épül. Az Istenközelség melegsége remeg, az imádság ereje húzza le a kegyelmet a földre. Megfürödnek ebben személyek, paloták, szobácskák, emlékek. A békesség mosolyog az életen... Szellemi viharok előtt reszket az örökmécs imbolygó lángja. A fegyelem lerakja pilléreit a lélek, a kedély, a szív mélységeibe és felépül egy harmonikus életszolgálat nagyszerű temploma. Tündöklök a hit szikrázó szépsége, ringó hullámokon jár itt a reménység és a szeretet balzsamcseppjei permeteznek rá az életekre. Élő ideálok szellemei járnak a falak között; megvillannak a magány és csendesség csodálatos perceiben és szavuk, példájuk az ihletben porhanyó lelkekre hull rá égő betűkkel. Mosolygó arcuk ott örködik a játék riadalmas perceiben, léptük suhogása álmodat varázsol a betegszobára, hús kezük enyhületet simít a kínra, a bajra, a fájdalomra, a szenvedésre.

Élő áldozatok, égő áldozatok háza. Világító lelkek lakása. Akik meghallottátok a titkok titkát és megértettétek az énekek énekét. Akik kiválasztottátok a gazdagságok gazdagságát és belekapaszkodtatok a végtelenségbe.

Áldás lebegjen rajtatok! Itt piheg bennetek a jelen... Mit terem a jövő? Hová rohan e jelennek az idő?

Mélység és érdekesség

Most még inkább a hiányuk rántja magához az embert a magyar életben, főleg a vidék szellemi és lelki életében. Pedig talán a napi perspektívák, a napi apró-cseprő gondok és problémák örökké-egyhangú és unalmassá váló zajgásán túlra is ki kellene már vetni a tekintetünket. Különösen akkor fellendülni ide és kierést, kiteljesedést, az unalomból és kicsinyes gondolkodásból menekülést keresni ezeken a tájakon, ha a kövekről nem száll felénk a múlt éneke, ha a földön, a mezőn a szellő nem régi legendák árnyait kergeti felénk, ha az idevetett, hordalék-nép életében hiába keressük a történelem lélegzését. Mert higgyük el, hogy valahol ki kell élnünk magunkat és jobban boldogít a gazdagság csillogó napja, mint a hétköznapi lélek, törpe szellem alig pislákoló lángja egy lomtárban, egy penészes teremben, ahol csak torzók vannak a múltból és ahonnét nincsen kilátás csak a mára. Ide tartozik még az is, hogy meg tudjuk becsülni az olyat, aki égő napokat követ és inkább vegyük őt körül csodálatunk, titkos vágyakozásunk emelő érzéseivel, melyek már magukban is buzdító erők, mintsem az irigység, a lesajnálás, a magunkhozrántás mi magunkat tönkretevő durva szeretetlenségével.

Mert lehet az élet nagyon érdekes és nagyon mély. De hogy ilyennek lássuk és ilyenként igazán éljük, ehhez nekünk kell nagyon magasra emelkednünk. Szépek a szellem útjai és magasak, de a legnagyobb csúcsokra csak a lélek szállhat, csak a hit szárnyalhat. Mikor már elfáradva kialszik bennünk az értelem mécsese, mert olyan szépségek fölött járunk, illetőleg olyan magasságokba emelkedtünk, ahol világossága már nem világosság többé, megfoghatja kezünket egy nagyobb erő és ennek az igézetében, ennek a boldog vezetésében a minél nagyobb szárnyalás, a minél nagyobb száguldás fölfelé, a minél nagyobb elmélyedés nem a vég közelsége, nem a kimerülés és elfáradás, hanem a mindig nagyobb kiteljesedés, a mindig gazdagabb, a mindig boldogabb élet, életünk örökkévalósítása, boldogságunknak az egész világegyetembe is alig beleférő alázatos öntudata. Szerény keretek között is, nyomorúságos testi adottságok mellett, sőt ennek ellenére vagy ezekkel is, a legtágasabb palotában és a frissen meszelt falusi házban egyaránt.

Úgy vagyunk itt, mint az írásban. Az az író, aki csak kevésbé emelkedik ki az átlag fölé, az kisebb kört lát, kevesebbet lát és ezt is csak magában látja. Mennél magasabbra emelkedik azonban, annál inkább tágul a kör, annál több, annál nagyobb lesz a meglátott terület, annál egyetemesebb lesz maga a látás. Akik a legmagasabbra emelkedtek, a legnagyobb szellemek Isten kegyelméből, egy szent Ágoston, Dante, Shakespeare, Dickens, Tolsztoj, Dosztojevszkij, Nietzsche, Leonardo da Vinci, Prohászka, Beethoven stb., azok már nagyon sokat látnak és olyan egyetemesen, hogy még akkor is megnyugtatóan, lenyűgözve állunk hatásuk alatt, ha torz egész látásuk. Mert érzi az ember, hogy átfogják szellemükkel, feldolgozzák érzésükkel, feloldják és önmaguknak vagy másoknak is megöntik az életet a maga nagy valóságában, kibonthatatlan szépségeinek és bonyolult összefüggéseinek teljességében. De mi az ő munkájuk mégis a harmonikus, a hibánélküli valósághoz képest, úgy, ahogyan az az Isten kezéből kikerült?

És miért ne fordulnánk mi, egyszerűbb emberek, egyenesen az Örök Bölcsességhez, az Örök Értelemhez, aki mindenekfelett, a Mindenségben s a mindenség fölött diadalmasan lebeg. Csak egy parányi fény Őtőle és nagy mélységek szakadnak bele életünkbe és nagy magasságok éneke zeng a lelkünkben. Ez lehet méltó hozzánk, ez lehet elég nekünk...

Kedves irodalom

Zalai Mihály alperjel úrnak ajánlom a sok szeretetért.

Ketten ültünk egy kerti padon. Körülöttünk a májusi délután zsongott. Hatalmas akácfán fehéren mosolyogtak reánk a fürtök, néha-néha a szellő illattömböket csapott hozzánk róla. Az ég kékség-kupolája alatt a Végtelenség távlatai hullámzottak meg előttünk. Itt-ott a virágok, mint elszórt kacagások, csalogatták magukhoz a szemünket. Hallgattunk. Ilyenkor zengett, énekelt a csend. Olyan percek ömlöttek itt számunkra, amilyenekben a lélek mélyén felszakad valami melegség, szétomlik s beharmatozza a bensőnket az öröm, a boldogság illatos olajával. Békesség, békesség... halljuk a harangok kongását a szív messzeségében...

Álmodozás. Nostalgia a valósága után. Hát igen: a katolikus irodalom. Az igazság, a legnagyobb realitások irodalma. Tett. Tejbe-dobott piros rózsa. A dicsőség szikrázó ragyogása. Vezető-erő. Szellemi mágneshegy. Lélek-galvanizáló. Az örökkévalóságba lobbanó fényoszlop. Tűz-hegy. Szellemi elit. Avantgarde. Eszmék és ideálok robbanása. Tehetségek menedéke... Igen, – minden... Hajó erős kormányval az indulatok, szenvedélyek, az élet feketén-haragosan kavargó örvényén. Bátorság, mely le tud és le mer szállni a legmélyebb mélységekbe, hogy imponálni tudjon a kislelkűeknek; hogy lehessen több, mint ők; hogy magáhozrántsa őket. Tisztaság, mely e szakadékokat tisztán tudja megjárni. Kiteljesedő és kiteljesített nemes-emberség, mely felpattan ott, ahol a másik, a gyöngébb, elterülve marad... Igen, hatalom, mely okosan tud szólani ott, ahol a másik csak dadog vagy süketen hallgat... Francia példa. Megrebbentek körülöttem e gondolatok...

Hogy van az, hogyha egy író a katolikumában megtalálja lelke nyugalma és a kereszténység egyszer számára döntő-élménnyé lett, igen sok esetben veszít termékenységéből? Mondhatnám, ez neki tulajdonképpen jó, de semmiképpen sem jó a társadalomnak. Neki jó. Miért? A hallgatás nyugalma, csendet, boldogságot, harmóniát, örömet revelál. Azt mondja az egyik legnagyobb orosz, hogy minden nagy a szenvedésből születik. Sok igazságot öltöztetett e szavakba. Az írás is sokszor a hánykolódás, a véres tusák, kétségek, nagy küzdelmek eredménye, kigyöngyözése, mint a kagylóé a gyöngyszem. Valami ösnyugtalanúságé, hogy kidobjuk magunkból azt, ami éget. Megosztott fájdalom félfájdalom. Szervenadni emberi. Valahogyan jobban vagyunk hangolva erre, jobban értjük a vergődés nyelvét. Mindennapibb. És mégis. Hiányzik itt valami. Azt mondhatnám: a szeretet. Mert ebből forraszik a nagy apostoli tűz, a másokért égő lendület. Mely közlődni akar, mely a megtaláltat adni akarja, amely szétpermetezi a szívekben az örömet, a saját örömét és e békesség feltalált vagy megtalált palástját igyekszik ráborítani a világra is. A megosztott öröm kettős, sokszoros öröm...

És itt eszembe jut valami. Nem a levegőből írom. Nincsen két egyforma ember. Az Isten teremtette belénk a vágyakat, hajlamokat, a különböző vonzalmakat. Hozzá sem egy úton jutunk. Még két ember útja sem ugyanegy. És ez így van jól. Bölcsen. Nincs unalom; a változatosság a lélek sója. Ez gyönyörködtet. De ebből következik is valami. Éppen akkor, ha az istenhitet a leggyökerénél fogjuk meg: a nagy megértés, megbecsülés, segítség egymás iránt. Mindegyikünk egyszerre mind mindegyikünkért is dolgozik. Egyik ezt végzi, a másik azt. Ha kedvvel végzi, többet, jobban végezhet és ezt a kedvet is az Istentől kapta. Ne legyünk törpelelkűek. Ez kishitűség, még akkor is gyengeség, ha a legjobb szándékból ered. És vigyázzunk, különösen író megítélésénél. Hacsak nincs konkrét és föltétlen okunk. Egy hasonlatot mondok: aki pár sorból ítél kategorikus kárhozzátással, az valahogyan úgy jár el, mintha egy nagy, teleírt lepedőnek egyik csücskét nyújtanók be neki az ajtóhasadékon és ebből a pár betűből egyszerre elmondaná az egész írást. Ami a nagy egységéből, a lélekből

kiszakított az mindig nyersebb. Ott benn beleilleszkedik a nagy harmóniába...

Ezek a gondolatok verődtek fel bennem az ősi pálos-kolostor kertjében. Mikor az utcára léptem, a világváros emberei megbámulták tarka ruhámat. Ekkor döbbsentem én is e tarka gondolatok vakmerőségére. És mégis, mégis... Érjete, jöjjetek álmok édes valóságok...

Új idők harsonája szól

Az élet olyan szent, komoly, összetett, nagyrészt irracionális valami, hogy felértéséhez, szétszedéséhez, irányításához, megmagyarázásához csakis ihletett lélekkel szabad közelíteni. Olyan lélekkel, mely meg tud és meg akar látni minden értéket, bárhonnan származik is az és minden kicsinyes nézőpont távlatait levetkőzve, kitörő örömmel tudja azt az emberiség közkincséhez hozzáadni. A lelki, szellemi, kedélybeli kultúra legmagasabb csúcsain járóké ez a feladat, mert ők tudnak a legegyetemesebbek, a legnagyobblelkűbbek lenni, az ő szívükben borulhat virágba minden érzés, ami csak halandó szívet dobogtat a földön.

Nagy távlatai csak annak vannak, aki igen magasra tudott emelkedni. A lélek, a szellem legnagyobb régióiba, ahol a nagy káosz felett biztos lángok lobognak és bevilágítják az élet egyetemességét. Halk zizegéssel égnek a fények bele a mindenségbe, magasan, magasan szállnak felfelé, nem is látjuk a végüket, sem fönt, az örök vakító tisztaságokban, sem lent, a nagy zűrzavarban, csak azt tudjuk, csak azt érezzük, hogy mindent betöltenek, mindent elrendeznek és magukhoz rántanak, magukkal ragadnak, felfelé, mindent beragyognak, mindent bevilágítanak. A Hit szórja szét őket, ezek az ő szemei. Ledobta őket Valaki és folyton-folyvást meg-megremegnek, mintha táplálná is őket állandóan ez a Valaki. És így is van. Persze tudják, létükkel bizonyítják, hogy csak akkor élhetnek, ha itt a földön emberi lélekben életet, helyet kapnak és ez a lélek, ez a kicsi kis élet is táplálójukká szegődik. Nagyon hálásak neki. Összekötik a Végtelennel, útmutatójuk őhöz. Felkúszhat rajtuk, eljuthat rajtuk a Végtelenbe, a Szentháromság közelébe a kicsike, de örökké-élő emberi élet, emberi lélek.

Ész és hit. Milyen együgyűség közöttetek ellentétet keresni. Hiszen ti egytestvérek vagytok, egymás segítsége, gyámola vagytok. Ha fáradtan behull egy sötét verembe az ész, megmenti és életre melengíti a hit. Ha van benne alázat, mely voltaképpen nem más, mint embervoltunk helyes ismerete. És le tud borulni az Ismeretlen Ismerős előtt, aki az öntudatot beléteremtette és akinek a léte állandó vérző ösztöke a keresésünknek. Síremlékeken látunk sokszor alakot háttal, amint nagy feketeségbe indul el. Ez a feketeség lehet a kevés-ismeret szimbóluma a több-ismeretre törekvés, a teljes megismerésre vágyódás előtt, a földi végesség előtt jelentheti a fátyolt, amelynél megtorpan az ész és átveszi a vezetést a hit. De lehet a butaság szimbóluma is, ha ez az ész nem mérte még fel vagy törpeségében nem is tudja felmérni az élet egyetemességét. Mivelhogynem tud alázatos lenni, nem tud térdre hullani és imádkozni. És te ész, micsoda pompás mankója, társa lehetsz te is a hitnek... Beteg az a lélek, mely nem tud köztetek a harmóniáról...

Nagyot tehet a nagy akarás. Legnagyobbat teheti a nagy hit. Emberileg igazán nagyot a nagy ész tehet. Hát még ha egyesülnek, ez a három. Hiszen az alkotásokhoz egyesülniök is kell. Emberileg imponáló, hatalmas tettekhez kell hatalmas ész, hatalmas akaraterő és hit. Ha talán ez nem is a mi hitünk, a krisztusi hit, ha téves úton jár is, de hit kell. Hát még ha ez is igazi. Mennyire más alapokat, más értékeket, szilárdságot, rendíthetetlenséget, örökkévalóságot, kiérett tökéletességet ad ez mindennek. Most „csak” ennyit, egykor majd mindent s ezáltal a biztonság által már most is mindent.

És mégis, milyen érdekes. Mennyire törpe lehet az ember. Mennyire beszűkülhet sarki, eszkimó-életméretekre e „nagy élethez”, az „egyetemes emberi élethez” képest. Ha úgy végigolvasgatjuk a múlt század életének írásban megmaradt dokumentumait, milyen sivatag-lehellet csap meg a legtöbb lapról. Az ész, a „csak-ész” apró kis akrobatái mocorognak a lelkünk előtt, hogy az évek áradatában immár elsodrott nyomuk felett egy nagy kérdőjel kanyarodjék kétségbeesetten elénk, hogy miért volt mindez, hogy érdemes volt-e azért, hogy csak-ennyi elég lehetett. Hiszen sokat megért az ember és sokat meg is tud magyarázni. Csak

nagy ész tud eljutni általános emberi horizontokra, csak az tud úgy kitágulni, hogy belefér és megél benne minden, ami jelenti, teszi az embert. Tehát a hit is. Mert ez hiányzik itt. Majdnem egészen. Kietlen magyar élet, amelynek jórészt ilyen zsarátnokai, világitói voltak. A háttérből ijesztő szegénység rongyai csapkodnak szemünkbe. És ez a múlt még mindig kísért. És ez a múlt még mindig itt sötétlik, itt szegényedik a magyar életben, különösen a vidéki intelligencia életében. Igaz, hogy sokfelé lobognak fel szép lobogással új lángok és számuk talán-talán egyre nő is, de nagyok még a sötét foltok közöttük, soká érnek még össze. Ebben is nagyon elmaradtunk Európától. Ehhez is igazi intelligencia kell. Ez is ennek a dolga jórészt, mint ahogyan találóan írja valahol a mélyen járó Gárdonyi...

Az élet változtatja a nemzedékeket. Egyik kivénül, átadta már azokat az értékeket a társadalomnak, a nemzetnek és ezáltal az egész emberiségnek, amelyeket lelkében, szellemében melengetett és felnevelt. Talán felfogása, munkája révén gazdagodott az egyéni életforma is. Jön utána a másik nemzedék. Gondolatvilágának nagy részével benne gyökerezik még a múltban, de jelent mást, hoz újat is. Hogy ezt kiélve és több-kevesebb szerencsével megvalósítva, ő is eltűnjék a történelem színpadáról. Olyan öntudattal mozognak, mintha ők jelentenének mindent. Mintha előttük nem lett volna semmi sem és utánuk sem következhetnék semmi jobb annál, amit ők képviselnek, amit az ő életük jelent. Az ember alapjában véve mindig egy és ugyanaz. Mint „ember” semmiben sem különbözik őseitől, de nem utódaitól sem. Csak hiszi magáról, hogy különbözik. Talán jó is ez így, mert öntudatot, merészséget, tartalmat kap benne a mindennapjai számára. Az állandóan gyarapodó tudás és a tapasztalás elegendő fékező erő, eléggé lehúzó erő. Ritkán hoz egy-egy nemzedék életformákban, ezekről való felfogásában és átalakító, tartalmat-adó munkában teljes újságot, az elődökkel homlokegyenest szembenálló elhivatottságot. Az időnek vágtatni kell ehhez, nagy történések robajlása, hatalmas események tomboló valósága, szinte mindennapisága kell ennek a kineveléséhez, kiérleléséhez. Nincs azonban egy téren sem végtelen színpompájú lehetőség előttünk, emberek előtt. A múlt egy-egy színe, sokszor egész színskálája vissza-visszatér.

Mindig vannak egyesek, akik kiesnek saját kortársaik köréből. A magányosak. Magányosságuk gyötrő teher nekik, kárpótolja-e őket az érdekességük? Voltaképpen előbbre élnek, mint a környezetük és egy eljövendő kor ássa majd ki életüket, hogy diadalmasan meghirdesse és mint úttörőjét, előkészítőjét, igazolását dicsőítse. Értékesebb így az életük?... Avagy talán a múlt fia ők, egy olyan múlté, amely már jövőt jelent és csak évek kérdése, hogy ebben a jövőben újjászülessék? S vele ők is. Az emberi szellem mának-élése erről persze nem vall be önmagának semmit se, hiszen nem tudja átfogni és látni együttesen az egész lepergett időt, számára minden nap új minden...

...Nihil novi sub sole! Semmi új sincs a nap alatt!...

Milyen megejtő csengése van ennek a szónak: modern. Ez a legnagyobb hatalmak egyike, mely embereken uralkodik. Ez ellen senki sem mer véteni s mint tabut, mint fétist aranyszínű legendával szövi körül. De jaj is lenne, ha másként tenne bárki is egyszersmindenkorra elintéződnék mindenki előtt. Modern a legreakciósabb, modern a legnagyobb forradalmár egyaránt. És igazuk is van. Van a dologban valami. Ha nem is olyan értelemben, mint hiszik, mert úgy csak színes hólyag ez a fogalom, amelyet egyik év szétfakaszt, hogy a másik újat fújjon fel helyette. De lebegni kell valaminek a fejünk felett kell valaminek mutatnia a szelek járását... Minden korok minden embere modern volt a maga helyén és idején és éppen olyan öntudatosan hordta ezt a kis szócskát szellemének gomblyukában, akárcsak mi...

... Semmi új sincs a nap alatt!... Azaz, hogy mégis van! Te is az vagy, én is az vagyok, Testvér. Te is új, én is új. Te is egyetlen, első és utolsó, én is egyetlen vagyok, első és utolsó. Sohasem voltam, sohasem leszek többé ezekben a kategóriákban, soha, noha, soha többé! Méla szomorúság lengi körül e szavakat, a büszkeséggel együtt. Egyedülálló, ritkaság, gyöngyszem, amely azonban el fog tűnni mindörökre innét... Itt vagyunk, hogy ne

maradhassunk, jöttünk, hogy el kelljen mennünk ismét...

Csak ezért nem lett volna érdemes jönnünk. Nem is csak ennyit akart Az, aki elküldött bennünket. Az idő e darabkáján, amit létnek, életnek, az én, a te életednek neveznek most és talán nevezni fognak egy darabig, ajándékot tartogat számunkra. Egy csepp Vért. Krisztusnak, a Megváltónak egy csepp Véré... Ha ezt elfogadjuk és engedjük ráhullani életünkre, ráhullani lelkünkre, általa a boldogság eljegyzettjei leszünk... Akkor nem hiába jöttünk ide és nem szegényen megyünk el innét... Akkor.

Titkot kergetünk...

A saisi pogány templomban őriztek egy lefátyolozott képet. A legenda azt meséli, hogy a kíváncsi, aki fellebbentette a fátyolt és meg akarta tudni a titkát, elfelejtett mosolyogni.

A tudás letörli a mosolyt a szájról? Megkövesíti a szívben a vágyat és megmerevíti a gondolat rugalmasságát? Talán tudatunk alatt rejlik ez a félelem és azért rettegünk mindenkor félrevonni a fátyolt önmagunk, énünk arca elől.

Mert mi mindnyájan sűrű fátyolt hordunk. De megfélelkezünk róla. Pedig ezen keresztül nézzük a világot, az embereket, az életet és látásunk több-kevesebb homályossága e megfélelkezés következménye.

Valahogyan félünk magunktól. És e félelem telepszik rá bensőnk mélységeire és magaslataira; ott borong rajtuk, mint pára, mint köd, mint viharfelhő, mint színes füstfelleg. Ha néha-néha megrobajlanak szívünkben a messzeségek, fel-felbúgnak lelkünkben a tárnák, érzésünk öntudatos vagy öntudatlan makacssággal kergeti össze a felhőket, hogy rávonja őket titkainkra, – szemfedőnek...

Hát valóban ilyen sok a takargatnivalónk? Ilyen komoly önvédelem szükséges önmagunkkal szemben? Mi lehet e fátyol titka, mely számúzi arcunkról a mosoly virágát?

Az, amire töredékeiben lépten-nyomon rádöbbenünk. Az a félig-meddig kettős élet, mely mibennünk piheg. S ha csak pihegne. Sokszor azonban vadul bömböl, viharzik, hánykolódik. Ez az egyveleg szelidségből és keménységből, szerénységből és hiúságból, békességből és háborúságból, dicséretből és gáncsból, kritikából, de alkotni-nem-tudásból, elégedetlenségből és elnyugvásból, a szelidség ruhájából és az indulat, a düh, a bosszú, a harag, a letörés villámaiból. A hitből és a skepszis foszlányaiból, a gyermekségből, a naivitásból, a természetességből és a nagyképúségből, a felszedett pózokból, a rákaggatott formákból. A mosoly, a derű bájából és a komorság, a megvetés, a lesajnálás darócából. A gúny csattanásából és az öröm piros, kacagó lobogásából.

Ezek és testvéreik hánykolódnak, szövődnek-fonódnak össze bennünk, hogy megadják ember-voltunk tartalmát... Csak az az érdekes, hogy kifelé majdnem mindig, többségében és egészében a szépségeinkből szabjuk a testtartást, a tekintetet, a hanghordozást, egész attitűdünket a környezete felé. Ha nem vagyunk egyedül. Olykor-olykor ugyan erősebbnek bizonyulnak a fekete hatalmak és a szépségek vára összedül. De az ilyen baleset a „társadalmi ember”-nél már ritka. Vagy legalább is ritkának kell lennie, mert egyébként bőven lesz alkalma és ideje a félredobottságban a magábanzésre és elmélkedésre. Magányosan, egyedül.

Talán innen, e fekete hatalmaktól forraszik magatartásunk embertestvéreinkkel szemben. Mert ez igen érdekesen színelt. Főképpen szellemileg kiképzett főknél, az értelem arisztokráciájánál. Fel, a legelső sorokig. Itt már megvan a raffinéria, a lelemény, az ügyesség, a sokoldalúság, a fáradhatatlan éber őrködés. És mire irányul ez? Egyre, az értékre, bizonyára nem. De olyanra már igen, amibe bele lehet harapni egy kicsit. Lehet ugyan, hogy ezzel önmagunk gyarló voltát csitítjuk el és hibáink, fogyatkozásaink, bűneink mardosó tudatát locsolja túrhetőre a megfigyelés hulláma, az a felismerés, hogy mindannyian ilyenek vagyunk. De lehet más is. Mindenképpen gyenge és gyarló vizsgáztatás.

Egy szerencsénk ugyan mindenkor van: az ugyanis, hogy komoly és sorsdöntő elhatározásainknál legtöbbször nem lázadásunk, kiáltásunk, elégedetlenségünk ereje szerint döntünk, hanem a fehérebb hatalmak szava, suttogása, romantikája szerint. De a nyelv, a szavak, a bizalmak, azok csak maradjanak mások...

Ilyenek lennénk? Ilyenek is. És aki letagadja, az leginkább ilyen. Az legkevésbé vonta még titkos arca elől félre a saisi fátyolt.

Egyszer jött a képhez egy ifjú, mondja tovább a legenda. Szívében a kielégítetlenség, valami-után vágyakozás, valami ismeretlen szomjának máglyája égett. Kicsiny-voltának árka ásított és az önmagával be nem teltségnek érzése sekélyesedett. Éjjel titkon szétvonta a képen a fátyolt, de jaj, a tudás nem volt elég. Reggel holtan találták meg a szobor előtt. Arcára rámarta a bánat, a kétségbeesés, a csalódás, hogy az élethez más is kell. A tudás nem elég... De számára már későn...

Találkoztam velük

Szívenütött a nyomorúság. Belesírta lelkembe szavát a bánat, itt forognak, keringenek, bujkálnak bennem a kétségbeesés felémszórt panaszhangjai. Úgy zúg, zakatol, hánykolódik terhük alatt a lélek, mint amikor egy lemezre vasbunkóval rásújtanak. Ugrik, zörög, jajgat, hogy mindjobban és jobban belefásulva, nyomorúsága és kivert-volta csendes reszketésbe, fázós remegésbe tehetetlenedjék. Mert akármennyire „kikészít” is bennünket az élet és akármennyire beletörődünk is az adottságokba és a társadalmi formákba, bármennyire belefásuljunk is a nyomor szenvedésébe és látásába, gondoskodik arról, hogy időnként felénk sújtson és mindig nagyobb, mindig erősebbet üssön a szívünkön. És ebben a szívben ilyenkor felvéreznek az ősi, a primitív érzések, felbuggyan benne a szájalom melegsége, hogy kitörve belőle, ráhulljon minden embertársra: begyógyítani minden sebet, orvosolni minden fájdalmat... S mert nem tud mindig, mert a legtöbbször nem tud, könnyekbe csuklik az erőtlensége. S ilyenkor égeti, emészti az embert.

...Az egyiket ott szedték fel az utcasarkon. Éhes volt. A másikat ott találták az országúton. Beteg volt. A harmadikat kiverték, mert már erőtlen volt... Egyiknek a testét szaggatta szét az élet, másiknak a lelkét, a legtöbbször mindenét... Soruk el nem fogy... Jönnek a kövek közül, jönnek a falvakból, jönnek a mezőkről, jönnek az utakról. Ötven, hatvan, hetvenévesek és senkijük sincs. Miért éltek? Ezért? Csak ezért?... A földön csak ezért... Látod, testvérem, te ismeretlen ismerős, ez az egyik út, amelyen vége van mindennek, kiált az üresség és ásít a semmi. Eddig jött az ész; hidd el, nem nagy volt idáig az útja. Itt megvakult. Mert másik birodalom rejtelve suttog már feléd: itt veszi kezébe a hit a fáklyát...

Ők azok, akik csendesek. Akik nélkül rohan az élet tovább, tovább. Akiknek ha nincs is olyan kifinomult érzékük a szenvedés iránt, vagy talán már nincsen, ha nem is olyan gazdag a lelkük felvevőterülete, mint a tiéd, azért, hidd el, ezen a síkon már egyformák vagyunk. Ők azok, akik csak néha-néha alkalmatlanok nekünk, akik csak néha-néha csálnak borút az arcokra. Ők a társadalmon kívül állók. Ha találkoztok velük :

Ne keményítsétek meg szíveteket!

Mindennapok dicsérete

Önmagad szétszórása, ez az életed. Állandóan, percről-percre hullanak lelkedre a benyomások, az érintkezés, a szó, a betűk, a mindenkori közeli és távoli környezetből. Akik melletted vannak testileg és akiket csak vágyaddal, sejtelleddel, gondolatoddal, gondoskodásoddal, szereteteddel kísérsz a távolból, de akik talán közelebb vannak a szívedhez, mint a hozzád legközelebbiek. Akiknek sorsa érdekel, mert összetevődik a tiédde. Gazdagítja a magadét. Nélküle nem lennél az, ami vagy. Nemcsak emberek, hanem tárgyak, helyek, intézmények is kerülnek veled ilyen viszonyba. Mennyi levél megy el tőled. Képek. Emlékek. Esetleg olyasmi, amit te alkottál. Egy épület, egy intézmény. A szellemi világ és anyagi világ gazdag terein, akármelyik irányban. Micsoda öntudatot, kedvet jelent neked mindegyik, mennyi küzdés, tervezgetés, megaláztatás, félreértés, öröm, lendület, gazdagodás, dicsőség, elismerés tarkítja velük összefüggésben benső életedet. És még benned zsongnak a mélyben az alaphangulatok, az alapirányok, amiket a Gondviselés ültetett harmatos kezdeteikkel lelkedbe. És amiket hozzászerezte a gyermekkorban, az ifjúkorban, mert ezek a leghatalmasabbak, a legmaradandóbbak, a leguralkodóbbak. De Valaki akarta, hogy itt és így jelenjünk meg az idő folyamában és kimérte a nekünk jutó részecskét.

Talán úgy érzed, hogy kisebb körbe van szorítva életed, mint amennyit ki tudnál elégíteni, mint amennyi neked magadnak is kellene, hogy pompázó valóságában egészen kifejlődhessék a lelked, a szellemed. S te kínlódsz ez érzés, e tudat, e meggyőződés teljesülésének lehetetlensége, a változás lehetőségének reménytelen-volta miatt. Ez a kín azonban érték számodra. Elmélyít, kiteljesít. Vagy talán magad vonulsz vissza, hogy befelé fordulhass és önmagadon szabadabban, teljesebben dolgozhassál. Így is nagy lesz a folytonszülető érték, de kérdés, hogy nem meghatóbb, tiszteletreméltóbb-e az előbbi, ha sikerül abban is megtartani az örök Krisztus-i harmóniát?... Vagy megfelelnek talán méreteikben képességeid a munkakörnek, mindkettő nagy és nemes, de egészen más természetűek s így csak kint és lemondást jelentenek számodra a napok? Milyen ritka eset az, hogy valaki egészen megtalálja a maga helyét.

Pillanatról-pillanatra változnak, hemzsegnek, ugrálnak, szökdösnek, szikráznak bennünk a gondolatok, az érzések, az élmények. Vannak olyanok, amelyek csak egyszer születnek meg. Soha többé vissza nem térnek. Legalább is ebben az alakban. Egymást színezik, csiszolják. Mások visszatérnek. Inkább a miénkek lesznek. Mindig ugyanazok vagyunk és mégis: sohasem vagyunk ugyanazok. Ezt a közönséges, a mindennapi életben elintézzük néhány banális szóval: Most örülsz, most kedves vagy, most haragszol, most valami bánt, most elmélázol, előnt a harag. Mindez igaz, de hol vannak a lassú átmenetek, hol vannak az ugrások okai eltemetve?

Mint színes felhő úszik utánunk valóságos-énünk és egy másvalami, amit az emberek gondolnak, beszélnek, pletykáznak rólunk, amivel meggyanúsítanak, amit ők „sokkal jobban tudnak”, mint sajátmagunk. Sokszor talán egy valóság-magocska pattant terebélyes legendává, sokszor talán még ennél is csekélyebb semmiség változott át bűzös pocsolyává rólunk, belőlünk, hírünkéből – a mások száján, kezén.

Suhan fölöttünk az idő, telnek az évek, ritkulnak az emlékek, kidőlnek lassanként mindazok, akikhez közünk volt itt a földön. Elporlad már itt az életünk. Szétmállasztja az idő. Megszáll az öregség és mi révetegen akarjuk még önmagunkat, akarjuk még életünket, de egy-egy fájó percben szívünkbe döbben a felismerés, hogy mi már alig tudunk valamit összekotorni önmagunkból, életünkéből. Idegenek leszünk sokszor már halálunk előtt ezen a földön.

És mi maradt meg rólunk, ha maradt is valami?

Az igaz maradt-e meg vagy a mások képzelete, a legenda, a rágalom, a gyanú? Amik mégsem voltunk. Istenem, olyan mindegy ez már ezekből a távlatokból.

Éltünket talán folytatják utódaink, de csak pár generáció és mi kiestünk. Voltunk valamikor egy láncszem, de elkorhadtunk, kicseréltettünk s ki emlékszik már a régire, noha az új nem lehetne nélküle, de az újban még dübörög az élet gögje, a kezdés, a teremtés gyönyörűsége s mikor ez majd elhalkul, elég lesz neki a magával való foglalkozás fájdalma.

Esetleg papirosra vetettél abból valamit, ami benned izzott, hánykolódott, fájt, örült, hogy legyen útmutató a testvéreknek, hogy adjon legalább némi megnyugvást nekik az az érzés, az a rádöbbenés olvasás közben, hogy problémáikkal nincsenek egyedül. Örök emberi dolog ez. Az élet mindenkiben újra kezdődik és mégis egyforma. Lehántva róla a kor ruháját, ugyanazt az arcot mutatja felénk. És most ez a belőled-valami ott porosodik talán egy-két könyvespolcon, de néha-néha kezébe kerül itt-ott egyeseknek és te pillanatnyilag feltámadsz az emlékezés pásztortüzénél. De mennyit látnak így belőled? Ez vagy-e te?...

Minden mulandó itt a földön. Mindannyiunkra ugyanaz a kicsinyke dombocska vár, hogy lassan-lassan azt is elhordják a szelek, elmossa az eső és mi megféledekezvén e parányi dolgokról, az Örök Igazság és Szeretet tüzénél ismerjük meg igazán önmagunk értékét és értelmét.

Ember vagy te is

Elindultál álmokkal színesre, puhára kibélelt fantáziáddal az életútra és lassan-lassan egészen elkoptál. Csak éned romjait őrzi a jelen és ezek a romok mégcsak nem is romantikusok. Megalkuvással kezdődtek és megalkuvással folytatódtak napjaid és hamarosan rá kellett jönnöd, hogy az ember legnagyobb ellensége az ember. Temetés voltak éveid, legszebb valód temetése. Mikor már mindent eltemettél, elröpült fölötted az idő is és mint a kánya a prédája körül, egyedül szálldosik, verdes benned szívedben, lelkedben a hatalomvágy. Mert a hatalom édes. Mindenáron édes, mindent-megérően édes. És olyan jó, mert visszafizetési lehetőség és olyan jó, mert mégis valami a gazdagság utáni sivár szegénységben. A sok összeomlás, a sok meggörnyedés után jólesik másokat is hajlott gerinccel látni. Emberméltóságod megmaradt csonkjai nyugszanak el e látványtól. És te odajutottál, szegény ember, hogy ez egészen képes betölteni.

Kicsiny az a kör, amiben élsz. De itt első akarsz lenni. Éppen ezért gyűjtöd olyan izgatottan a mások szavait, tetteit, mozdulatait, mosolyait, azokét, akiktől függesz. Azután ezekből kombinálsz. Lefelé megépíted önmagadat miután fölfelé már biztosítottad. És olyan egyszerre kerülhetnek a barátok az ellenségek listájára, az ellenségek a jó embereid közé. Nem kell egyéb, csak meginogjon alattuk egy kissé a hatalom bázisa. Nem kell egyéb, csak az a megállapításod, hogy már nem veheted hasznukat. És míg az arcod nyájasan vigyorog feléjük, a szíved már másfelé fordult. Akiknek ma még hízelegtél, azokat holnap már képes vagy végigverní. Csak megmaradhasson pozíciód elsőnek, csak biztosítva lásd a jövőt.

Csak ne volna olyan kicsiny az a kör, amiben élsz. De olyan kicsiny és csak egy-kettő lehet benne vezér. De nem gondolnád, hogy a többi is hasonlóképpen érez, gondolkozik és cselekszik? Mi lesz ezekkel? Még talán silányabb a helyzetük, mint a tiéd. Övék az örök ellenzékiesség. De talán az ad nekik hatalmasabb öntudatot, hogy ők, az elnyomottak, a szabadságért, az igazságért küzdenek. Ezt a színes fátyolt tűzik fel magukban lobogónak és nem veszik észre, hogy az a lobogó rongyos. Cafatokban lóg. Kikezdte saját gondolatuk rothadtsága és megemésztette saját jellemük hitványsága. Mert ők is olyanok, mint a másik. Még olyanabbak lennének, ha a körülmények vaskényszere le nem fogná életüket, minden tettüket, minden mozdulatukat.

Feldúlva családi életed, gyermekeid lelkét szétmarja a kettősség. Ellened a feleséged, te meg öllene veted el beléjük a gyűlöletet, a megvetés magvait. Ne félj! Biztos lesz a termés. Ezt nem veri el sem jég, sem sáska nem pusztítja el végkép. Te persze egészen ártatlan vagy és az a másik is, önmaga előtt. Lehet benne valami. A szubjektív látás torz-látás és hátha nem tudsz egyetlen pillanatra sem szabadulni önmagadban önmagadtól... És megindul veled a mese, megindul a történetke, mely századokon át ugyanaz volt és ugyanaz lesz, de te esküdnél rá, hogy a tiéd az egyedüli, a tiéd az egyetlen megmentő angyal, a tiéd a haláltól, a megbénulástól, a céltalanságtól megőrző nemtő. A varróleányka, az árus-leányka, akinek a szívéből-szájából olyan szépen, olyan szentimentálisan, olyan édeskésen, olyan ragadósan bugyog ki a „szeretsz”, az „édes”, a „drága”. Nem veszed észre hogy olyan a szaga, mint élelmiszerüzlet kirakatáé egy hét múlva. Nem veszed észre, hogy olyan az íze, mint az ablakban-felejtett cukros-vizé, melyben napok óta pusztulnak a legyek. Nem hallod a kintorna pompázó nyekergését mellé és haragosan tiltakozol minden morál, minden etika réme ellen. Pedig hát nézetedtől függetlenül ezek az életnek egyedüli mértékei. Ilyeneket is mutat ám a tükör az objektív szemnek. És neked sejtelmed sincs arról, hogy mindezek ellenére, még most is rá lehetne a földi magyarázatú életedet bízni végtelenbe-siető hullámokra. És kisarjadna benned annak a fája, amit nem jó helyen keresel: a boldogságé... És kérdés: holnap nem lesz-e már késő? ..

A szeretet él és meg-megragyog

Mindannyian álarcot hordunk. Kétségbeesett erőlködéssel titkoljuk el azt, ami belül sajog. Csak néha-néha, ha a véletlen egy-egy pillanatra félrelibbenti ezt az álarcot, csak akkor látjuk, hogy tulajdonképpen mindannyiunkat ugyanazok a nehézségek dorongolnak le. Nem volna-e könnyebb az élet, ha egymásnak nyíltan megmutatnánk magunkat és egymást támogatnók? Miért félünk kölcsönösen egymástól? Igaz, sokan nem értenének meg, de sokan vannak, akik megértenének...

Mindig azzal nem vagyunk megelégedve, amiben éppen vagyunk. Örök emberi sors. Ami emberi, az nem lehet tökéletes... Élünk. És mindig az az érzésünk, hogy nem az igazi életünk az, amit éppen most élünk. Várjuk, vágyódunk az igazi után. És egyszer csak majd előttünk ásit a sírverem s mi még mindig várunk. Mennyi tragédia játszódik le egy emberi lélekben, amiről más nem tud. Keserű csalódások, féleredmények, elbukások és örökös újrakezdések folytonos láncolata. A külsőleg legszebben stilizált élet is milyen kidolgozatlan, milyen nyomorúságos, milyen torzó a benső fény, a lélek szemében. Ha egyszer úgy meglátnánk mindazokat a titokzatos szálakat, amelyek személyekhez, helyekhez, tárgyakhoz, emlékekhez fűznek bennünket, milyen szörnyű, milyen ismeretlen-ismerős, milyen összebogozott, talán szégyenletes lenne a megvillanó kép?...

Sok mindent át kell szűrnie az embernek lelkén és szívéen. Mondhatnám: mindent, ami általános – emberi. És itt összeomlások történnek. Majd új építés a romokon, illetőleg az átértékelt nézeteken. Ez az új felépítés lesz az erős. Mi teszünk és azt gondoljuk, hogy minden tettünk egészen a miénk... Az Úr mindenható irgalmassága munkál bennünk...

Törekvéseinknek mindig csak egy része sikerül. Az is hosszas küzdelem után. Sok a látszólag meddő harc és gyötrellem, hiábavaló szenvedés. Néha ott ér bennünket nagy öröm, ahol nem is vártuk; viszont onnan sújt le súlyos szenvedés, ahonnan örömet, szeretetet reméltünk. – Kicsi az ember. Ilyenkor érzi a lélek: bizony ő csak csepp a Gondviselés kezében. Magábaomló megalázkodással ismerje el ezt, ne lázadó büszkeséggel: akkor nyert ügye van. Terveink, álmunk megvalósulnak már akkor, ha csonkán valósulnak meg, mert úgy mégis valami lesz belőlük a valóságban. Sokszor szinte kétségtelenül biztosnak hiszünk valamit és semmivé lesz. Máskor a hihetlent és a végtelenig-valószínűtlent mint nekünk valót, nekünk szántat érezzük önlünkbe hullani. Bábok vagyunk egy hatalom kezében. Sorsnak mondja ezt a pogány, Gondviselésnek tudja a keresztény. Sokszor megaláz, mert kevélyek vagyunk. Elrendeltetészerűen folyik le életünk a lappáliák, az apró esetlegességek színes skáláján. Mégis kell hozzá az egyéni, állandó-komoly akarásunk, mert ebben az egész folyamatban csak mi lehetünk a vesztesek.

Száz meg száz szál fűz mindannyiunkat embertársainkhoz. Ezek a szálak tartanak fenn, ezek segítenek előre. A jobbhöz. Aki kiszakítja magát e szálakból, az szerencsétlen, mert egyedül áll. Jaj az egyedülállóknak...

A történelem folyama az időn keresztül kavargó. Egyszer nyílsebesen rohan, majd ellaposodik, szétterül hogy ismét máskor kanyarogva meggyorsítsa haladását. Embervér, érzés, könny, verejték, ész, gondolat hit, remény, szeretet, bűn, öröm, szenvedés, nyomor, hulladék meg piszok és piszok, bűz és mocsok keveréke gomolyog benne. Ez maga a folyam. Taszító és hideg, rémes látomás. De ni! Mint lidércfényt a lapp fölött, apró lángocskákat látok lobogni mindenfelé benne. Köréjük kiégettszemű, agyonhajszolt emberek gyűlnek. Életre melegszenek, eligazodást, látást keresnek. Mert ezek a jóság, a szeretet lángocskáit. Mélyről jönnek. Mesélnek arról, hogy a mindenség mégis a szeretet. Ezen gördül mindenben minden. Ezért nem fogy ki az élet. És lassanként kisimulnak, átmelegszenek az arcok. Homályba vész ismét a léptük, a léptünk, de hallom, érzem, hogy haladnak, hogy haladunk. Egy másik

lángocskához. Egy utolsó vízióban felvillan előttem a Kereszt. A forrás?... A forrás... Mi haladunk az életúton és körülöttünk itt-ott a szeretet meg-megragyog...

Meggyőződés és idealizmus

Ovastam Huszár Károlynak egy gondolatát valahol: eddig a hagyomány, a család tett bennünket keresztényekké, ezentúl a meggyőződésnek kell azzá tennie. Emlékek rebbentek fel a lelkemben. Valahogyan nagyon igaz ráérzés ez a valóságra. Melyik az erősebb? A mai zivataros időkben, amikor a családi élet mindinkább szétmállik, talán a második. De mi adja a meggyőződést? Sok minden, nagyon sok minden együtt. Ebből csak egyet ragadok ki: átfogó látása annak, amit hiszek, amit akarok, amire életemet adom. Főképpen ma szomjasak a lelkek az összefoglalásra.

Élete folyamán sok részletképet kap az ember a mi világnézetünkről, a kereszténységről, de átütőt, egybefoglalót alig. Pedig ez is kellene, erre is mindannyian vágyunk. – Először ez az összkép nagyon rapszodikus. Mint mikor a festő az első színeket felrakja a vászonra. A kidolgozás egyéni, állandó munka. Teljesen sohasem tudunk vele elkészülni, olyan nagy itt a mélység, olyan nagy itt a gazdagság. Mindannyiunkat más és más érdekel elsődlegesen belőle. Ha egy gondolat behull a lélekbe, megfesti azt egészen, tájat rajzol és alakít ki magának benne. És ez mindenki más és más. A kereszténység csodálatos gazdagságát mutatja az a tény, hogy mindenki megtalálja benne azt, ami az ő leleke. Ami egészen kielégíti. Szent Ágostontól kezdve a legegyszerűbb falusi anyókáig. Leginkább azután a szív lüktető dobogása locsolja bele és dobogja bele lelkünkbe az intellektussal megfogott igazságot.

Nagyon sokan hozzánk dörgölődnek érdekből. Szemben hízelegnek, belül egészen más a meggyőződésük. A pénz, a karrier vágya szól szájukból. Sokszor hiányzik nálunk a nagyvonalúság, a céltudatos, nagyszabású program. Gyakran a tekintély túlságosan háttérbe szorítja a tehetséget, különösen a nagy tehetséget. Pedig a kettőnek együtt kellene dolgoznia. Igaz, hogy sokszor ez a tehetség a hibás. Gőgös. De az igaziakat pártfogással, szelídséggel gyámolítsuk. Ne vesztegessük el, ne vegyük kedvüket. – Túlságosan Érzékenyek vagyunk sokszor és elvonulunk. Kritizálunk, de nem nyújtjuk segítő-jobbunkat megértésre. Pedig így akadályozható meg a makacskodás, a „csak azért is” ostobasága. Igaz, hogy sokszor a legegyszerűbb szavakkal hullanak lelkünkbe a legnagyobb megrendülések, de azért kell nívós lelki irodalom is.: Elvonulunk a legtöbbször az élet sodrából, szobánkba húzódunk és nem látjuk az embertömeget a kevesektől, akiket nemes egyéniségünk hozzánk vonzott, akik körülvesznek bennünket szeretettel, nagyrabecsüléssel, hálával és felfogják a felénk-sívító gyűlölet forrását. Rálátjuk álmainkat, szép, nemes, fehér álmainkat a piszkos, rideg, a durva valóságra. Álmódzók leszünk...

Az idő suhanásában egy-egy mementót kell állítanunk önmagunknak, amikor munkánkat, életünket, önmagában és viszonyítva mások életéhez is, rátesszük az örökkévalóság mérlegére. Kik között és hogyan fonódik, legalább részben, életünk szövete. Különösen meg kell ezt tenniük a vezetőknek, az élen-haladóknak. Sodrójék időnként öntudatunkba a kérdés: mi a mi életünk értéke mimagunknak, mi más életek számára? Van-e?

Legyünk emberek, akikben a „iustitia et pax osculatae sunt”, akikben az igazságosság és a békesség, méltányosság megcsókolják egymást. Legyünk a szeretet Memnon-oszlopa, a megértésnek, az élethalakításnak művésze. Ember, akit az élet vadsága nem tudott letörni és nem tudta szívünkéből kilúgozni az idealizmus szent tüzét.

De idealista is kétféle van: van olyan, aki nem ismeri a valóságot, aki kiépít magának egy színes világot és ez a világ szép, nagyon szép, csak egy hibája van: hogy a levegőben lóg, hogy megmosolyognivalóan nem igaz és éppen ezért elérhetetlen, nem is lehetséges. – A másik idealizmus a valóság teljes ismeretén és megdönthetetlen talapzatán épül és azért képes ezt a valóságot felemelni magával magasabb régiókba, ahol sokkal szebb lesz. Ez az

idealizmus az igazi.

Tudnunk kell, hogy minden idealista némiképpen idegen a földön. Magányosan áll. És néha olyan súlyosan nehezedik rá e magányosság érzése, hogy szinte összeroppan. Tudnunk kell azonban azt is, hogy a mi várunk olyan erős vár, hogy nem vehet erőt rajta semmi hatalom. A Lélek építette és építi folyvást.

Gondolatok ezek a meggyőződés és idealizmus helyes kialakításához bennünk. Nem teljesekek, de teljességre segítenek.

Relatív megnyugvások

Az apa mellett felnő a fiú. Mindennap érintkeznek s az apa magának is alig megvallóan érzi, hogy a fia más, mint ő. De annyi benne az erő, a duzzadó életkedv, a sziporkázó akarás, az új tervek és nagyszerű álmok hánykolódó mozgása, hogy mégis tetszik neki. Mert mégis csak az ő testéből sarjadzott, az ő lelkéből szakadt ki, az ő vérét görgeti benne az egészség. Azért, hogy az idő forgásában más nap érlelte, igézte, más színeket varázsolt rá a történelem levegője, azért gyűlölje? Azért taszítsa el magától? Hiszen érzi, tudja, hogy egy a lényegük. És visszajár öbelé is a múlt emléke. Amikor még lelkében forrók voltak a vágyak, gerincét nem roskasztották meg egy hosszú élet apróbb-nagyobb megalkuvásai, amelyek neki is annyira szívéig fájtak, szeme közé nem szántott barázdát a csalódások kicsurgott könnye, szemének tüzeit nem vitte el a mindennapi munka egyhangú szürkesége, lelkének szárnyát nem tépdeste meg a megszokás, a robot, a keserű kiábrándulások, a megtörődött belenyugvások gesztusa. Azelőtt? Mert ha kiássa múltjából eltemetett első éveit, azelőtti önmagát, végeredményben a fia áll előtte mégis...

Azért, hogy nem sikerült minden, hogy csak töredékek sikerültek a nagy egészből, hogy torzó maradt az élete, hogy talán legszebb színeiktől megfosztottan állnak, sorakoznak hosszú sorba mögötte az évek, azért ő nem felelős. Legalábbis nem egészen. És amennyiben felelős is lenne, ez közös emberi sors. Így volt ez régen, így lesz ez a jövőben is. A csonkaság, a befejezetlenség természetünkől sarjad. A lényeg az, hogy megpróbálta s ha nem sikerült, újra megpróbálta, egészen mostanig, míg be nem hintette patinával életét az idő. Legszebb álmaink maradnak álmok és azért a legszebbek, mert álmok maradhatnak. Legalább van életünknek éneke, mely a múltból énekel utánunk és hangjainál megcsitul bennünk a zakatolás, kiragyognak az emlékek, égig érnek az eredmények. Többek lesznek, mint a valóságban. S talán ez is sokszor a bajunk...

De mikor mi elindultunk, mi volt körülöttünk? A Szahara sivatagja, melyen ordítottak a sakálok és a Karszt kietlensége, melyen a hitetlenség és a kétely felhője borongott. És ma mégis csak vannak e helyeken oázisok, mégis csak vannak ligetek. Elvonultak a sakálok, messzebbre és néha-néha kisüt a nap. Igaz. De hol vannak még a titkokat zúgó erdők, hol vannak a virágok illatával szaladó szelek, hol van a ránkboruló örökmosolyú kék égboltozat, hol van az emberek lelkéből egyetemesen kibuggyanó boldogságének zengése? Hol van a Szentlélek Isten lángoló vihara a szellemekben? Hiszen ezt akartam én is, de hát nem egészen sikerült. Ez az. Nem fog sikerülni neked sem. Tudom. De ligetek mellé ligetek nőnek, források mellett források fakadnak, lecsapódik lelkem ereje és idealizmusa áldásnak a földre és épít a bennemrejlő érték. És több lesz. Az idők törvénye változást sürget, meg nem született világok fölött nem lehet meghúzni a lélekharangot. Megverne érte az Isten...

Beletekintettem én is egyszer, először, sokszor az Igazság, a Szépség, a Jóság birodalmába és ilyenkor az öröm, a diadal máglyája az égig lobogott fel bennem. A szellemem világkontúrokra nőtt meg és lelkesedésemben rávettem magamat Elizeusként a halott emberiségre; hogy életre-rázzam. De már kifáradtam. Szép volt? Szép volt. Érdemes volt? Érdemes volt. Egyedül emberhez méltó. Isteni...

Irigyeljelek talán? Hiszen magamat irigyelném. Te én vagyok. Mindened van, csak hatalmad nincs. És tiéd a jövő. Nekem meg semmim sincs, csak hatalmam van és a múlt az enyém. Tudom, hogy a halottak kormányozzák az élőket, tudom nagyon. De azt is tudom, hogy csak abban az esetben, ha az emlékezés kedves, szép és az elváláskor a szeretet, a tisztelet, a megbecsülés környezik. Az idő előbb-utóbb kiüti kezemből a kereket. Úgyis feléd gurul. Nem jobb volna idejében magam mellé venni, hogy a tapasztalás és lelkesedés, a tudás és az erő, a múlt és a jövő együtt kormányozzanak? Milyen harmonikusan szép lesz az

emlékem így a te lelkedben és újra erős leszek általad és benned századokon át. És mennyit nyersz te tőlem az emberiségnek...

... Mennyivel jobb lenne, ha így lehetne... Az egyes nemzedékek között...

A nép

Körülöttem piheg a csend. Nem merek megmozdulni, hogy el ne zavarjam. Nem merek lépni, hogy rá ne lépjek. Jön, jön, hullámszókol a szobámban mindent s azután halkán susogva távozik. Utánafeledkezem. Bejött vele a mezők, a virágok illatfelhője, belopódzott vele a föld ereje: a termékenység. Ebben a termékenységben feszül az Istennek a természetbe beleadott és e természet által nekünk nyújtott áldása, gondviselése, szeretete. És a nép verejtéke, munkájának keménysége, törekvéseinek eredménye, lelkének lehalkított éneke.

A csend is olyan, mint a nép: egyszerű, de erős; halk, de mégis bennerobajlanak kifogyhatatlan ígéretet, az erők. Együttesen és külön-külön mindmegannyi egy-egy névtelen hős. Igénytelen és mégis nagy igények alapja, nagy elgondolások, nagy tervek fundamentuma. Sokszor talán a tervek hordozóiban, kitermelőiben is öntudatlanul él. Elhagyott, önerejére rábízott hatalom. Tisztelet adassék neki!

El-elnézem fiait, leányait. A jövőt. Fialok, vékonyak, soványak sokszor, de e szikárság biztosságot sugároz maga köré; megnyugvást, mert ők a természetesség, a realitás, a könnyek gyermekei... Csak velük együtt lehetünk mi is jövő...

Tovább susog szívembe a csend. Itt imbolyognak mellettem alakok. Lelkükben színes álmok, tervek, buzdulások romjai. De e romok mellett a tapasztalások vaskeménysége, mely új tervek, akarások csiráit ápolgatja. És szívükben öröm is ég: a nehéz gond között mint szépséges virág nyílik felénk a hála. Sokszor nem is tudnak róla. Melegíti őket egy-egy siker emléke. Mert számukra is csordult itt-ott Isten áldásának édessége. Tulajdonképpen egész életük siker. Ha küzdelmekkel, ha bukásokkal, ha eredménytelenséggel van is megtűzdelve. Mert ők a legnagyobbat adták, ők az egyetlen kincset adták, ők a titkok titkát, saját életüket adták. Hősök ők! Az ideál lefogói, az eszme beletördelői a valóság toporzékoló talajába. Tisztelet adassék nektek is, ti hősök, ti a néppel együttélő, gondját-búját megosztó, örömeit sokszorozó papok, tanítók, jegyzők, mindnyájatoknak, kik vagytok a nép vezetői!

A nyár áldásának kövérsége hízlalja szemeinket, az öröm piros tüze gyúljon ki szívünkben. E sorok által szálljon felétek és öleljen bennünket eggyé a szeretet, a hála, a tisztelet fensége. Légy áldott te, a mindennapok óriás-hőse: Nép.

Elszört jóság

Egy bolondos délután elindultam a költő szavainak igazságát keresni. Mert megmelegedett a lelkem és azt hittem, hogy az eszme diadala harsog a világban :

„A levegőbe szórom
színes vágyaim.
És azok elrepülnek a végtelenbe.
De holnap, ha nagy útra kelek,
viszontlelem emberi szívekben.”

(Bartalis: Szántás.)

Elszaggatta szívem az ereket, amelyek a meleg testhez fűzték és elválva tőlem, megindult a világváros utcáin. Világított a szeretettől és könnyezett a részvétől. De valahogyan hideg volt mindenfelé. Idegenül bámulták meg a járókelők, mint a múltból visszajáró ismeretlen alkotmányt és bizony sokan félrerúgták az útból. A szegény szív fel-felsírt csendesen s hogy védekezhessék, felkapaszkodott egy villamosra s megbújt a peronon az egyik sarokban. Hidegen süvített a szél és nyálasan permetezett a ködös eső. Pálinkaszag lengte körül ruhaként. A szív meg-megborzongva pihegett tovább és figyelt, csak figyelt. Szegényesen öltözött idősebb férfi dűlt neki a kocsí elejének, szembe vele a felesége, sápadtan, betegen. Közöttük egy 6–7 éves gyerek. A gyerekük. A gyermek kotorászott az ajtó elzáróján és meg-megbújt anyja mellett. Az ember csak nézte. Semmitmondóan nézte. Mintha köze se lenne ehhez a kis testhez. A gyermek elevenebben keresgélt a vason kezecskéjével, valami meglobbant az ember szemében s egy lusta, de határozott mozdulattal beleverte fiának száját a vas-elzáróba. A pálinkaszag erősebben érzett, a nyomorúság rikítóbban kiáltozott le róluk.

Szeszben az igazság. Sokszor féligérezett, féliggondolt indulatok ilyenkor törnek elő a lélekből. Nem volt itt hirtelen felgyulás. Nem volt itt utána megrettenő ijedtség. Nem következett itt semmi se. Mert nem volt itt már a lélekben semmi se. Vagy volt... Csak az anya szava lihegett csendesen, tompán: hisz a te gyereked, mit csinálsz, még kivered a fogát. De olyan megszokottan, olyan kötelességszerűen, olyan unottan. A gyermek felsírt, sziszegett, szipogott és Lőrincig köpte a vért. Rá a szívre. Zsúfolt volt a kocsí, látták az emberek, de csak egy arcon remegett a felindultság. Csendes volt minden, hullott a szürkületben a ködös eső...

Dobj ki jóságot a lelkekből. Megindul ez az emberek között. Belehull az egyikbe. Valami marad benne belőle. Valami ismét kicsordul, kicsurran, tovább folydogál. Talán más már a szívverése, más már a hangsúlya. Lekopott belőle egy rész, hozzá is nőtt egy rész. Még nagyobb a változás a harmadik esetben. De kipattantja azért az emberben a meglévő jóság- és szépségszikrát. Ki tudja, hol áll meg. Ekkor már senki sem gondol reád, – talán már a második esetről sem. És mégis. Mennyi melegség buggyant erre a hidegségre általad. Te is gazdagabb lettél. A felvert értékek mind visszahúznak hozzád. Mind visszasugárzanak reád. Talán nem is érzed. Biztos, hogy nem tudod. Azok a felmelegedések, azok az átmerengések, azok a fellendülések önmagad fölé, azok ebből a titokzatos forrásból forrásznak. Olyan az emberi szív, mint az írás. Míg fiatal az ember, több eredetiséggel, több melegséggel, több egyéni színnel, szívhez-közelebről fakad. Lehet, hogy gyarlóbb. Hogy „kiíratlan”. De „te” leginkább az vagy még most is. Később lekoptatják a jóság melegségét a „tudás”, az „ész”, a „megfontolás”, a „számítás”, az „előrelátás”. És annyi minden. Mégis: egy helyébe bár oly sokat szereztél, nem teljesítenek annyira ki, nem töltenek annyira be, mint az az első, mint az a kedves, első, olajos virág. Illatos virágpor.

Ne temesd be magadban az Isten-felé-vágyás forrását, ne szakítsd le lelkedben a szebb felé, a Végtelen felé ragadó, fehér szárnyakat. Hagyd élni magadban a lelket. A lelket...

Befelénzés

Eleinte gondol magáról valamit az ember. Míg végig nem zuhan lelkén az örökigaz szó igazsága: ego sum vermis et non homo, opprobrium hominum et abiectio plebis. Féreg vagyok, nem ember, az emberek gyalázata, a nép kivetettje csak...

Áldásod ez vagy vereséd, Uram, hogy mindig szenvedünk a gondolatoktól. Hogy mindig izzunk a cselekvés vágyától. Hogy csak igen kevés ember elégít ki bennünket. Talán modern, nagyigényű, széthullott lelkünk örök vágyódása a másra az oka annak, hogy olyan kielégítetlenek, olyan magányosak vagyunk. Hogy körülöttünk olyan hamar üres lesz minden és unott, letört, kiégett minden...

A haladásnak egyik legnagyobb mozgatója a dicsvágy, tudjuk. A nagy embereknek sokszor legfőbb fűtője és táplálója. Ezért le tudunk mondani a pénzről, a szenvedélyről. Mert ez maga nekünk pénz, ez maga nekünk szenvedély. Hogy nevünk túléljen bennünket. Jól mondja szent Ágoston (De civitate Dei), hogy ez elkíséri az embert, még a legszentebbeket is zaklatja néha. Hibává, bűnné lehet, de lehet sok szép, nemes tettnek is a forrása és sok bűnösebb szenvedély háttérbeszorítója, megölője bennünk.

Nézzünk csak szemtől-szembe önmagunkkal. Vetköztessük le öntudatunkban pőrére önmagunkat, a benső, a titkos „én”-t. Az ember lelki és szellemi fejlődése megindul. Eleinte elfogadja mindenben mások nézeteit, véleményeit, megoldásait és az átlagember meg is marad ezen a fokon. Majd saját, egyéni meglátásai, ítéletei, akarásai lesznek, újnak, másnak látja a világot önmaga körül. Célokat vet ki maga elé és az utakat ő jelöli ki ezekhez. Azt hisszük, hogy képesek vagyunk a világot kiforgatni sarkaiból, hogy mindenkinek mi szabhatunk életprogramot. De lassan-lassan ránkfenyér az élet és alázatosságba tör bennünket. Becsüljük már a másikat is nagyon, hagyjuk már mások terveit, munkáit, céljait is megvalósulni. De még mindig nem engedünk azért az önmagunknak kiszabott programból és mi csakis e szerint cselekszünk. Biztosan, bátran, a lelkiismereti szabadság édes és megnyugtató érzésével. De vetköztessük csak még csupaszbabra szívünket. Haj, de nehéz másokat értékelni. Bent, a lelkünk legmélyén. Nem az ajkunkon. Különösen, ha ebben a „másik”-ban tényleg van is valami érték. Ha nem lehet tartalom nélküli, nyilvánvalóan vállveregető az értékelés. Mert így még csak megy a dolog.

...Beszélnek valakiről. Milyen jólesik a védelem közben, titokban, észrevétlenül, a jó leple alatt csípni egyet rajta. És ha az illető valamiképpen kompromittálja magát... Ujjongás... Ilyen is tud lenni az ember. . Míg ki nem alakította magában a Krisztusarcot...

Örök – jelen, mindig – ma

Ráhajolunk a csendesen pihegő vagy rohanva zajló életre az értelem erejével és az érzés mélységével. Ezekkel akarjuk felmérni határait szélességben és magasságban. Az értelem az egészebb, az összefogóbb, az állandóbb, a hidegebb elem. Ha túlhatjuk, cinikus mosolyban loccsan el az ajkon. Az érzés a pillanatnyibb, a darabosabb, az intimebb, a viharosabb, a színesebb, a megtört, az intenzív attitude-ünk. Ha túlfejlődik, szétveti a korlátokat és végighömpölyögve az élet terein, szétfolyik és elsekélyesedik. Az ész és a szív: a kettő együtt adja a boldogító harmóniát.

Ha hosszszetszetben nézzük az egyes életeket, az egyén életét, akkor látjuk, hogy fiatalokiban dominál és uralkodik az érzés. Vannak tipikusan érzés-emberek. Akik megmaradnak ilyeneknek. Ha nem szunnyadnak bennük sejtelmes mélységek, akkor előáll az érzélgős, a giccs-ember. Egy kicsit tömeg-ember. Mert a tömeg lelke ráhull, mint a légy a limonádéra, az érzélgősségre, a szentimentalizmusra. Ha borongó távolságok és napsugaras magasságok feszülnek ki és égbenyúlnak a szívben, a szívből, akkor az érzés vulkanikus erejűvé kiforrva robbantja a lelket. Sokszor a hallgatagság, a külső blazirtság, az elvonultság, a nemtörődömség takarója van rávetve. Hogy alatta még életesebb életté és érdeklődéssé duzzadjon minden.

Az ész-ember a fegyelmezetség, az uralom, a fölényesség, a kultúra teljessége és kiteljesítése önmagában. A szív-ember a kaleidoszkóp, az egy-irány, a makacsság, a kitartás, a pillanatnyi robbanóerő. Ha egyik vagy másik Istentől adott nagy mértékben megvan, követőket ránt maga után. Az ilyen ember uralkodik valami módon egy-egy körben.

Az ész a forma. De minden forma kemény, nyugős, nehéz. Maga-ellen lázító. Néha-néha jólesik ledobni, jólesik a vélt szabadság levegőjéből egy nagyot szippantani. Hogy hegygyé ugorjon ki a mell. S mivel mindnyájan hordunk valamilyen formát, mindnyájan kinyújtózunk ilyen lehetőségek felé. Él a társadalomban valami titkos együttérzés ebben az irányban.

Ha ezt az ötletet vetítjük a közönségre és az irodalomra, esetleg érdekes gondolatok pattanhatnak ki fényénél. Két réteget látunk a közönségben: egy kisebb, egy konzervatív, egy nemzeti réteget és egy jóval nagyobb másik réteget. Számbeli fölélynél fogva ennek a nagyobb rétegnek kellene a vezetőszerpet, az irányítást vinnie. És még sincs így. Sem az irodalomban, sem az életben, sem a politikában. Mert ez a nagyobb réteg nem vezet. Vagy ha vezet, irreális végletekbe és így fiaskóba hull. Miért? Mert a nagyobb kultúra a kisebbeknél van. Emitt lehetnek szebb darabok, életünkből merítettebb darabok, könnyesebb darabok, de ezek valahogyan sután maradnak. Kiszívjuk, kiszívja a kisebb rész a tartalmukat, de érzi egyszersmind, hogy ezek mégiscsak suták, mégiscsak félbemaradottak egymagukban. És belső konvulziókban felhasználásukkal megszületik az egészebb, a jobb, az okosabb, a bölcsőbb, az előrelendítőbb. És az emberek öntudatlanul, meghajtva fejüket, masíroznak e biztos fény mellett a jövő felé. .

De azért mégiscsak jó néha széttörni, jó ezt a kevesebbet a szívhez szorítva babusgatni... Nem a mi apró-voltunkat, a mi kevés-voltunkat, a mi kisvoltunkat pólyáljuk bele ilyenkor érzéseink selymébe?... Talán ennek a sejtelmében hull rá szívünkre titokban egyszer-egyszer az elérzékenyülés, a meghatottság melegítő könnycseppje. Talán ilyenkor alázkodunk meg legjobban s leszünk egy-egy pillanatra gügyögő gyermekek Teremtőnk, az örök Isten előtt...

Ó, egyetlen szépség és gyönyörűség: emberi lélek, emberi élet...

Az Úr Jézusban kinyílt lelkünket mutassuk meg bátran másoknak. Milyen hálásak, milyen tanulékonyak az emberek. Ezekben a szent és ihletett percekben leharmatozik rájuk az Isten kegyelme és megtermékenyülnek. Gyümölcsöt hoznak. És ez a gyümölcs nekünk is édes, nekünk is tápláló. Mikor olyan kietlen, olyan sivár, száraz, sötét körülöttünk minden, egyszerre csak megérezzük a béke megpihenő valóságát és kishitőségünkben megszegyenülve omlunk le a Végtelen Isten előtt. Ilyenkor a Végtelenbe, Istenig nyúlik el a lelkünk. Mert most már nemcsak a magunk erejéből törekszünk hozzá...

Amilyen a lélek, a benső élet, olyan mindannyiunk számára a külső világ. Ha a lélek erős, ez gyenge, ha az gyenge, emez erős, ha a lélek, a bensőnk harmonikus, harmonikus minden, ha derült, derült számára minden, ha fekete, fekete lesz tőle és előtte minden...

Ha mindig csak magunkkal kell foglalkoznunk, csak magunkból merítenünk, nagyon ráununk önmagunkra. Mint minden másra...

Akár mennyit küszködünk is, akár mennyit szenvedünk is, ha célhoz érünk, a siker, az eredmény elfeledtet velünk mindent, csak élvezünk a békesség, az elnyugvás ölében...

Csak az idő von be mindent szivárványos, rózsaszínű fátyollal. Ez adja a nagyságot. Az élet, az emberek minden korban és minden időben egyformák voltak. Kicsinyek és gyarlók. Ne boruljunk le előttük, mint fétisek előtt...

Amikor még fiatal az ember, vagy lázadó vagy könnyező az étellel, az emberi társadalommal szemben. Az igazi nagyrahatott mind a kettő. Nehéz sors, de az évekkel együtt enyhül a feszültsége s egyszer majd talán kibékülünk az adottságokkal...

Az életet nagyon kis részben kormányozza az ész. Legnagyobb részét az érzelmek és a szenvedélyek. A Mindenható gondoskodik róla, hogy mindig legyenek emberek, – igaz, kevés számmal, de elegendően azért – akik ideálisan eljegyezték önmagukat és egész életüket az igazsággal, a szépséggel, a jósággal. Ugyancsak Ő gondoskodik róla, hogy ezek az emberek minden csapás, árulás, keserűség, csalódás és megtorpanás ellenére is kitartsanak elhivatottságuk mellett. Teleénekelt lelkük legyen mások számára forrás. Mindannyiszor megszókolja melegséggel szívüket, valahányszor meg akar ez a bolond kis jószág fagyni...

Vannak látszólag kevésbé rétegű lelkek. Ezek is sokkal összetettebbek azonban, mint gondolnók. Vannak azután lelkek olyan mélységekkel, hogy megremegünk beléjük-tekintve s szinte megszedülünk a nagyságuktól, a fenségüktől...

Ha nem lenne meg már valamiképpen bennem az Isten, nem is keresném, mondja Pascal. – El-nem-sírt könnyek égetnek, jajgató vágyak üznek, valami hiányérzés szárítja ki bennünk az életet és kerget a kétségbeesés örvénye felé mindaddig, míg őt meg nem találtuk. Van a lélek mélyén egy titkos hatalom, mely ecsettel valamit belérajzol. Éget az írás, de fátyol takarja, ha magunkba nézünk. Fényessége átragyog homályán, de mindaddig boldogtalan az ember, míg nem látta az írást. A kegyelem ellebbenti a fátyolt és mi meglátjuk a titkot, az Isten szent nevét. Robbanó öröm ez a meglátás...

Mikor úgy érezzük, hogy mindenki elhagyott, amikor olyan síró árvák vagyunk és lelkünkől parázs hull szívünkbe és innen megint vissza a lelkünkbe, a fájdalom, a gyötrelm, a kín, a kétely parazsa, az eredménytelenség, a félreértés parazsa és olyan sok más parázs, jó egyszerű, alázatos lélekkel ráborulni Annak a Szívére, aki meg tud érteni, meg tud vigasztalni minket. Ráborulni egészen, elmerülni Benne...

Utunk titkok között vezet. Körülöttünk, bennünk nagyon sok a titok... Maga az élet is titok s mellette még hány és hány titok? Milyen keveset árul el a külső abból a bensőből, lelkivilágból, szellemiségből, aminek a takarója. Hányféleképpen ítélik meg az emberek

ugyanazt az eseményt. Ugyanegy könyvből mennyire mást és mást olvasnak ki az egy-nívón lévő emberek is. Mennyire más és más fogja meg őket belőle. Mindannyian minden pillanatban egy adott, számtalan tényezőtől kialakított, nagyon színes, nagyon bonyodalmas világot hordunk magunkban. És minden benyomást ezen keresztül látunk meg, ezen keresztül bocsátjuk, ezen szűrjük át, ezzel vetítjük. Valamiképpen már önmagunk képére és hasonlatosságára formáljuk. Most képzeljük el ugyanezt a múltra nézve. Ennek egy előttünk lévő emlékére, maradványára nézve. Mennyiben tükrözi e maradvány egy egykori létrehozónak egész valóját, lelkét, bensejét? Milyen nagy a torzítás a legtöbb esetben. Mennyire nem biztos és szilárd az állásfoglalásunk. Miért jött létre egy-egy esemény? Mi volt a mozgató? Az érdek, a hála, a pénz, az öröm, a dicsvágy, a félelem, a gyűlölet, a hatalom, a szeszély? Nagy látókörű, alapos kritikájú, mélytudású, színes-lelkű, becsületes ember legyen az, aki ezeket közelebb akarja hozni hozzánk. És ismerje meg önmagát és az embereket. Mert az ember mindig ugyanaz. Ismerje ezt a jajos, rohanó életet. A maga nagyságával és a maga szánalmas kicsinységével együtt. Minden kor másképpen lát minden kort. Nincs fejlődés, csak örök visszatérés. Az általános emberi, a legnagyobbvalaki, akivel érdemes foglalkozni: az ember. Így mindig jobban és jobban megismerjük...

Rászorulunk, nagyon rászorulunk a külső élményekre, a pezsgő, rohanó, tajtékozó életre. Boldog, akinek a lelke olyan nyugodt, csendes, mint egy tengerszem. Partján susognak a fák, vizében ringanak, fürödnek a virágok képei. Megelégszik az enyhe szellővel, a mindig-egyforma meleget szóró napsugárral. – De vannak, akiknek vihar is kell. Telve feszültséggel, zúgással, villámlással, vihar, tele mozgalmassággal, hangulattal, fenséggel. És utána csend, nyugalom, hogy a lélek fel tudja dolgozni, életté tudja élni a kapottat. Az apró-cseprő irigykedések, kicsinyeskedések, mint pókháló, lassan-lassan beszövik a lelket, megtöltik a szívet, eltüntetik, ellopják az emberből a nagy perspektívákat, eltakarják a felfelé vezető utakat, mellékösvényekre terelnek és húznak, egyre közelebb húznak a föld felé. Eltorzul a belső élet. Ilyenkor, időnként, ezért nagyon jó a tisztító, a frissítő erő. Hogy elhordja belőlünk a szemetet...

Kisebb-nagyobb színes világ vagyunk. Mindegyikünk külön világ. És egyetlen a jelenben, egyetlen a múltban és a jövőben is. Próbáljuk megfigyelni, elemezni, színeire bontani. S mégsem ismerjük teljesen még önmagunkat sem. Hiába lessük el titkainkat. Megnyilvánulásaink már nem egészen a miéink. Hiszen nem tudjuk érzelmeinket hűen, minden árnyalatukkal együtt kifejezni. Nem gondolatainkat sem egész eredetiségükben szavakba önteni. A szó már korlátozás. És még hozzá, hogy minden gondolatot kikapva, kiszakítva mondunk ki, írunk le, mintegy élesebben színezve, kihangsúlyozottan, mozaikszerűen. Pedig csak egy parány mindegyik a nagy „egész”-ben. Ebben összeolvadnak, lekopik az élük, eltűnik érdekességük...

A kiművelt ész és értelem, kedély- és gondolatvilág meg érzélemvilág feltétlenül ható, mindenütt előbb-utóbb érvényesülő hatalom. A lélek, mely szép, mintegy rádium-sugarakat szór maga köré. Röntgensugarakat. Az élet nagy igazsága, hogy ezt mindenkinek csak kemény, verejtékes, egyéni munka hozza meg, mint értékes gyümölcsöt a hajthatatlan és kitartó törekvésnek. Itt nincs születés, nincs protekció. Hála legyen az Úrnak, aki e magot, az alapot adja hozzá...

Küzdünk, elbukunk, ismét újra kezdjük. Felmegyünk és lesüllyedünk, hogy ismét felemelkedjünk. Egyszer majd csak ott állunk a Végtelen előtt és látjuk, hogy egész életünk nem volt más, mint egy végnélküli, de darab-küzdés. Ezt ítél meg, Uram...

A nagyság értelme

Istentől kapott szellemi tőke és állandó, vaskitartás, szorgalom kell hozzá. Hogy a csira virágbaborulhasson, hogy a nyers ércből egy műlakatos megálmodott és megtervezett szépségeit tudja a boldog birtokos az időben kikovácsolni. Mind magának, mind másoknak szeméi elé, értelme elé. Csodálatos magház ő, mely szórja maga köré állandóan az életet. Felkapja a szél az életmagvakat és ezek a szelek szárnyán eljutnak ki tudja hová, ki tudja meddig? Van belőlük elég. És a lélek, a szellem csodálatos, varázslatos hatalma, növekvő nagysága és ereje éppen az elszórás, a kiáradás, a folytonos bugyogás és termelés lázában és örömeiben van. Ő az egyetemesség öntudata, a nagy felvevő, a nagy kiérlelő; elásott, vajúdo, már-már kitörni készülő titkok, érzések, gondolatok e világra pattantója, de ő a szuverén úr is, az egyéniség, aki mégiscsak sokkal több, mint az összetevők összege. Lett, mert Isten akarta, Aki elküldötte éppen mostan, éppen oda, ahol van és kialakítására felhasználta a szülők egészségét, becsületességét, az ősök lelke kincseinek hosszú-hosszú sorát, tisztességét. Nevelte és neveltette. Saját okulására és edzésére elejtette időnként kezéből, hogy egy hitt-önállóság és egyedülvalóság kínjaiban, vergődéseiben, büszkeségében tanulja megismerni önmagát, ismerni az embereket, ismerni az élet egyetemességét, a gondolat mardosását, az érzések fájó zajgását, hogy tanuljon és tudjon saját lábán járni. De azért Ő mindig vele volt. Lehet, hogy ez a testbe-öltözött szellem, ez a szép lélek lesiklott és elpártolt Tőle. Saját nagy baja ez, saját nagy kínja, saját boldogtalansága, saját felelőssége. Nem fejlődött egészségesen. Csak akkor ép, csak akkor ér valamit, ha megmarad Vele. Magábaszívja egy egész kor kultúráját és mégsem nyeli őt el ez a kultúra. Próbálgatja szárnyait és több-kevesebb, hosszabb-rövidebb lefojtás, visszalökés, letiprás után mégiscsak előttünk áll, érdekesen, újan, szabadon, vonzóan, egy-egy pillanatban, a titkos villanások és érintkezések szépséges idejében felfigyelnek rá a fáradt embervándorok és sokan meg is maradnak mellette, ki is tartanak vele, mert úgy érzik, hogy érdemes, kiegészítő ez az élet az ő életük számára. Felemelő, kiteljesítő, eligazító, feleletet-adó, megoldó.

Ne gondoljuk azonban, hogy mindenkinek megfelelő. Vegyünk csak konkrét példát. Éppen az egyházi szónokét választom, mert ez emberileg a legfenségesebb, a legszebb, a legharmonikusabb lehet egyrészt, másrészt azonban a legtöbb problémát felvető. Mindenkinek hirdessétek az igazságot. Mindenkivel légy kontaktusban. Ha ez hiányzik, nem lehet életet-mozgató és megrendítő hatás. Olyan eredmény, mikor lelkek borzognak meg, szívek vernek riadtan és új utak világossága szakad bele eddigi sötétségekbe. Vagy az elmélyülés, magáralalás, a béke szent nyugalmanak édessége és boldogsága igazolásul, megnyugtató, megerősítő az életbe. De emellett a legkülönbözőbb társadalmi állás, műveltség, igény, származás, az egyéni problémáknak hihetetlenül bonyolult és színezett tengere. Kinek szóljon, melyikre feleljen?

Ha úgy öltözteti szavakba az eszméknek és érzéseknek gazdag skáláját, melyek lelkét tüzesítik, szellemét feldobják az ég felé, hogy teljesen igazodik a legcsekélyebb-műveltségű réteg ízléséhez is, hogy ezek is megértsék egészen, akkor csakhamar elveszti a felsőbb réteget. A legfelsőt mindenestre. Ha meg úgy próbálja hullatni szavait a hallgatóság közé, hogy adja önmagát, adja az eszmét, az igét a maga fájdalmas gyönyörűségében, nagyszerűen, úgy, amint az kiszakad lelkéből, frissen, egyedülvalóan, rajta a Szentlélek világító tüzének lángjával, hogy szinte hallani zúgását, érezni suhogását, mikor száll a szívekbe és beleverődik a lelkekbe, akkor esetleg, ha nagy a kultúrája, Istentől hatalmas a lelke, csak a legkiválóbbak, csak azok értik, akiknek számára a sablon mitsem ér, akik kínlódnak és eltévednek, mert úgy érzik a kicsiségek, a prüdériák, az apró-cseprő farizeuskodások hétköznapijai között, hogy nekik nem tud szólni az Ige. De azért mégis éreznek, mégis jajognak, nincs meg a

szakításhoz a biztosság, a merészség bennük, mert titkosan érzik, sejtik, hogy mégiscsak valahogyan itt van az igazság, ha másként is. De ilyenkor viszont elvész a tömeg. Mert nem érti. Esetleg segíthet a szentség ereje, ami benne lüktet a szóban, ha ez a szó a lélekbenlakozó szentségből bugyogott, zúgott ki, benne él, benne hullámszik, mozog, feszül, dörömböl, énekel a szónok testében, benne ragyog, benne imbolyog, szikrázik, röpül, simogat, sír, ujjong a mozdulataiban, a tekintetében, a szemében. Hátha így a szentség hat, de nem a megértett szó. A kiérzése, a megérzése ennek.

És mégis mindenki úgy szóljon, ahogyan érzi, hogy adatott néki. Mégis mindenki úgy viselkedjék, ahogyan lelkiismerete diktálja e téren néki. Ha csak úgy szólott volna mindenki, mint az előttelévők, akkor lenne egy nagy unalom, mely a nagy egyformaság szülöttje. Akkor meghalna a nagyság és mindent elborítana a szürkeség. A legmélyebb folyó is eliszaposodik, ha nem cserélődik benne mindig a víz. És csak azoknak lenne joguk a szó vigaszához, a szó balzsamához, a szó erejéhez és gyógyító, felrázó, diadalmas érintéséhez, akik egyszerűek? Miért zárta volna ki az Úr népének egy részét a szó örömeiből és fájdalmából? Miért adott volna nekik olyan értelmet, mely többre tör, mint az átlag, miért adott volna nekik nagyobb szívet, gazdagabb szellemet, nyugtalanabb lelket, ha nem akart volna adni egyúttal kielégülést is? Igenis őket is hívja, őket is szólítja az Úr a szó varázsával és aki közülük került a kegyelem igájába, az bátran szórja a gazdagabb értékeket lelkéből feléjük. Majd gondoskodik arról az Isten, hogy legyen papja mindenkinek, legyen embere mindenkinek, aki érti, aki megérti őt. És ha a tömeg esetleg értetlenül is bámul erre, arra, a közötte elszórtan megbújó és kereső különösebb lelkek nyugalma, eligazodása, megbékélése és hazatalálása elég igazolás, elég boldogság a szónok számára. Egyiknek a furulyászó méla szomorúsága kell, a másoknak egy Beethoven-szimfónia viharzásai és mégis egyet szeret mind a kettő, a zenét. Hogy üldöznek, hogy kellemetlenkednek, esetleg jóakarátulag is, miatta, ez csak emberi dolog, ez természetes. Éppen az mutatja meg az igazi elhivatást hogy mégsem retten vissza a lélek; a sok kín, a sok szenvedés között is kitartóan megáll. Ez a kín, ez a szenvedés az érdem érte, ez az alázatosság hatalmának biztosítéka, az elmélyítő, a gazdagító, a kifogyni nem engedő forrás.

Ami nekem nincs meg, azt neked adta az Isten. Ami kettőnknek hiányzik, azt egy harmadiktól kapjuk, de ennek is Ő adta. És úgy vezet bennünket, hogy összetalálkozzunk. Így lesznek érdekesek ezek a találkozások, így lesz elviselhetővé és érdekessé az élet. Ne akarjunk mi az Isteni bölcsességnél bölcsőbbek lenni, ne akarjunk mi a szépségek Istentől-akart gazdagságára az egyformaság szürke uniformisát ráhúzni.

Áldott légy falusi élet

Embervoltunk következménye, hogy alig van percünk, amikor megelégedettek lennénk önmagunkkal, egyéni és társadalmi helyzetünkkel, körülményeinkkel. Hányszor kígyózik benne ez az elégedetlenség, ez a másvalami, több, nagyobb, érdekesebb valami után való vágyódás szemünk, tekintetünk, nézésünk sugaraiban; hányszor ejt ez fekete cseppet gondolatainkba, hányszor zavarja meg egy-egy zörejjel szavaink csengését; és megtompítja, sutává teszi akarásaink lendületét. Valahogy úgy érezzük, hogy nem a mostani életünk az „igazi”, a „miénk”, hanem majd jön a nekünkvaló, a hatalmas, a nagyszerű. Amiből pár óra is több, mint a mostani egész. Várunk. És azt hiszem, hiába várunk. De legalább tartalmat ad és reménységgel éltet ez a várakozás, ennek az izgalma. Vajon nem azzal függ-e össze, nem abból a tényből sarjad-e ki e jelenből-elvágózkodásunk, hogy nincsen nekünk maradandó városunk e földön. Hogy önmagunkban nem vagyunk teljesek, hogy kiegészítésre, kiteljesedésre szorulunk. Sírunk utána, fáj bennünk valami a teljesebb-én felé, ez után futunk akkor, amikor a szeretetet kergetjük, amikor a megértést hajszoljuk, hogy a megvilágosodás mélyen fájdalmas pillanataiban rádöbbenjünk e perc-élet kicsinységére és megszülessék bennünk a nagy útváltás, a nagy eligazodás egy másik élet boldogsága felé. Így forog körülöttünk minden. Elindulunk és ugyanoda térünk vissza, ahonnan kiindultunk, hogy ismét újra kezdjük. Napoknak, heteknek, sőt éveknél kell leperegniük, hogy titkos elismeréssel megértsük életünkben feltűnt embereknek, helyzeteknek, csapásoknak, társadalmi formáknak, örömöknek, sikertelenségeknek, megnemértéseknek ránk nézve oly fontossá lett szerepét. Hogy nagy alázattal megcsókolhassuk a Kezet, mely láthatatlanul mindent igazgat körülöttünk...

Sokszor, mikor a természet nagy nyugalma belenyúl a lelkembe, rászáll életritmusomra és a magáéhoz csillapítja, szelídíti azt, nem tudok attól a gondolatától, attól a több-mint-pillanatnyi meglátástól szabadulni, hogy nincsen-e igaza a csendben-haladásnak, mely olyan erős, mint egy hatalmas folyam állandó áramlása. Biztos. Fölényes. Erejének öntudatlan tudatában, szinte észrevétlenül, de azért állandóan haladó. Ráér, mert tudja, hogy el nem késhet. Minden megvárja, mert nélküle semmisem lehet el. Nyugalma a tengelye mindennek. – Hát érdemes nekünk törtetnünk? Érdemes rohannunk, szaladnunk, verejtékeznünk? Nincs igaza a természetesebb embernek? Nem vagyunk mi felületesek, sokat-markolóok, de keveset-megfogók? Mennyi élmény bennünk, hajszoljuk őket, valóságos és papirosról felszedett élmények, de milyen tisztavirág életű mindegyik, milyen gyorsan eliramlok, milyen sűrűn ugrik egyik a másik helyébe. Csak izgalom. Csak idegfelajzók és idegszaggyalók. Jó, kitöltik ezek is életünket, mindennapjainkat, de nem ugyanott van-e az, aki kevesebb beéri és ezt a keveset lelke, önmaga legbensejéig, gyökeréig megéli, kidolgozza, kimeríti, kiborítja teljes gazdagságú tartalmát és gyönyörködik az egy sokféle gyönyörűségében. Éljen az erdő csendje, éljen a madárdal tiszta csattogása, az állatok méltóságos bandukolása, az emberek ráérő élete, a falu kicsi fehér házainak világbacsodálkozó, hívó, békítő egyszerűsége, a mezőket, a földeket élettől elöntő buszgatása. Éljen a templom Lakójától ebbe az életbe beáradó erő, éljen a harangszó mindenre szétszítáló hangulata, mely lelkünket feldobja a magasságokba; éljen a porban játszó gyermekesereg, éljenek a halottak a temető nyugalmaiban, akik még mindig élnek és uralkodnak ezen a tájon. Az ő történetük történik itt tovább, az ő életük, az ő szívük dobogása dobog itt az utódokban tovább. Ó élet, időből kivetkőzött hatalmas élet, áldott légy falu élete, boldog élet, emberibb élet...

A lélek ott munkálkodik, ahol akar

Az intézmények, a hierarchia csodálatos szervezete kifejlődött az időn keresztül. Mindenütt ugyanaz és mégis mindenütt más. Egy-egy nép, egy-egy ország, egy-egy nemzet ráfesti a maga lelkének külön színeit, de lényegükben, magjukban azonosak, ugyanazok, egyformák. Életet jelentenek mindenütt, minden nép életében egy nagy részt. A legérzékenyebb, a legfinomabb részt. Hogy mit jelentenek, azt csak akkor tudnók meg igazán, ha egyszerre teljesen kivenné valami erő az illető nép-életből, nemzet-életből őket. Micsoda úr, micsoda hiány tátongana utánuk. Zűrzavar és a lelkek olyan irányvesztett szálldosása, mint egy méhrajnál, amelynek elpusztult az anyja. Mert most nyugodtan zúgnak, megelégedetten zümmögnek bennük, körülöttük a lelkek. Van otthonuk. Ők az otthon. Még azoknak is sokat jelentenek, akik nem szeretik, akik üldözik, akik gyűlölik őket. Annyit legalábbis betöltenek az ilyenekben, hogy tudnak valamivel foglalkozni. Egyébként keresni kellene érzéseiknek, ilyen irányú felületes eligazodásaiknak új és új tárgyat. És ezt hamar megemészthetnék s ismét új kellene. Míg ebbe bátran vágthatják fogukat, ez soha meg nem rendül, ez soha el nem enyészik, el nem pusztul. Ez csak belülről pusztulhat el, csak saját fiai, édes gyermekei tehetik tönkre.

Jogvár, hivatalvár. Lélek kering benne, még akkor is, ha egyes alkotórészei talán időnként megfakulnak, megöregszenek, ha hivatalnokai csak bürokratikusak is sok és sok esetben és bennük az ideális célok, ideális lelkesedések, a szent és magasztos tartalom és belső telítettség a hétköznapi szürke megélhetési formája lett. Mindegy. A Lélek kering, a Lélek sugárzik, ömlik, buzog bennük és általuk mindazokba, mindazokhoz, akik bármiképpen is érintkeznek vele. És ezt a lelket olyan mértékben, olyan tüzesen, olyan hatalmasan vezethetik akkor is, ha esetleg maguk hidegek, maguk egy kicsit megrozsdásodottak, hogy túl a rendes mértéken, a szentség csodálatos virágjai nyílhatnak ki itt is, ott is, mindenfelé, általuk. Mert ők rendeltettek a Lélektől vezetőknél és a Lélek általuk ott és úgy munkálkodik, ahogyan akar...

Mert e hivatal nagyobb részében mindig pontos, jó és időszerű, mert e vezetők többségükben frissek, jóakaratók, egészségesek. És mindig van soraikban messzevilágító lélek, mindig akad, van közöttük csodálatos élet.

A Lélek azonban ott munkálkodik, ahol akar. És úgy munkálkodik, ahogyan akar. Hol itt, hol ott gyújt ki egy-egy szívet, hol itt, hol ott lobog tüzeben egy-egy lélek, hol itt, hol ott lesz tőle, általa szépséges egy-egy élet. Érdekes végignyomozni külön-külön életüket. Végeredményben, akármilyen módon, halványan, elmosódottan, csendesen vagy rapszodikusán, de érintkeztek, érintkeznek valamiképpen a hivatallal, a vezetőkkel. Bélpoklosok szigetén, kórházak lázas éjszakáiban, az alföldi tanyák valamelyikén, egy falusi tanítólakásban, zsidó családban, nyomortelep odújában, egyetemi katedrán, könyvkereskedés pultján, arisztokrata palotában, házmesteri szobában, földműves-körben, vagy ki tudja, hol, ki tudja, mióta, ki tudja, meddig él egy-egy élet, melyet ez a Lélek éltet, melyet ez a Lélek tesz dolgozóvá, tesz ismeretlen, szerény munkatársává. Feltűnés nélkül, észre sem véve, csendesen. Talán magányosok, talán csodálatosan egyedüliek, egyedülállóak az egész környezetben. Talán, ha emberileg okoskodunk, ha emberileg számíthatunk, az ősök között, a társak között keresgélünk és az átöröklés titkait is bogozgatjuk, teljesen elütően, teljesen érthetetlenül állnak. Talán ősök, életek azonos, hosszú sora magyarázza életüket. Talán egy cikk olvasása üti szíven őket, egy tekintet, egy pillanat élménye világít úgy beléjük, hogy ennek az emléktől, ennek az erejétől szabadulni sohase tudnak. Sőt. Nyomában állandó élet fakad bennük. Talán nem is feltűnőek, talán senki se tudja róluk, még a hozzájuk legközelebb állók sem, hogy kik ők, hogy milyenek ők. Talán egyszerű lelkek, talán csillagok a művészet,

a technika, a pénz, a tudomány országában. Ki tudná megmondani? Lettek, vannak, számuk soha el nem fogy, örök-életűek. Gondoskodik róluk Valaki.

Csodálatos utak, csodálatos lelkek. Az emberiség áldásai. A Lélek gyermekei, a Léleké, aki ott munkálkodik, ahol akar és úgy munkálkodik, ahogyan akar...

Ez is emberi arc

A várakozás unalmában vettem kezembe az „Idők jelei” c. adventista folyóiratot. Régebbi ismerős. Egyszer volt alkalmam egyik buzgó hívével és terjesztőjével, egy hölgygel, beszélgetni. És most intelligens házban találkoztam ismét vele. Próbáltam mindentől eltekintve gondolkodni. – Jó szándék és buzgóság buzog a mélyben. Van talán hely, ahol jobb, mintha az örök és általános ellenség, a hitetlenség, a tudatlanság üressége volna. De önként is a felszínre merültek lelkemben Szent Ágoston szavai a híres római emberekről: szépen futnak, de az úton kívül. És önkéntelenül is visszatért az egyszeri beszélgetés hangulata belém, melyet akkor a közvetlen megézés és kiézés hagyott bennem: mennyi jóakarát, mennyi törekvését, mennyi őszinte buzgalomát és mégis: a gyökerekben, a legmélyen az az első „Nem szolgálók” szelleme, az az öntekintélyre-hivatkozás büszkesége él. A szomorúság kupolája domborodott körém és a pillanat élménye beleszántotta barázdáit a lelkembe, hogy azután elrepüljön örökre, visszahozhatatlanul.

Lapozgattam a füzetben. Több-kevesebb-ügyességű cikkek és képek. Az egyik alá oda volt írva. szép, kiírt ceruzairással: Hogyan hihet valaki a XX. században ilyesmiben. A kép a Szentírásból volt véve. Szent Pál képe alatt meg ez a kitétel a többi között : „a fanatikus”. És még más, reprodukálhatatlan szavak, amelyekből a gyűlölet kengőzős lehelete csapott felém. Nem akartam én itt arra gondolni, hogy a vélemény szabadság legkiállóbb emberei ezek az urak, akik közül egy most bemutatkozott. A hitnek, az erre-irányuló tudásnak nem jár ki ez a szabadság? Nem mosolyogtam azon sem, hogy hiszen nagyon is naiv ez a kijelentéstömeg itt előttem és ha az illető látná a megfelelő perspektívákba felvázoltan, bizonyosan elpirulna a gyerekes kicsisége láttán. Nem. Egy szó villant és vibrált csak a szemem előtt: ez egy kicsit nagyképűség. Sok van ma az életben, ez is egy a sok közül.

Ember, hiszen magamról és magamból ismerlek, látom az arcod, tisztellek és szeretlek. De legyünk néha-néha önmagunkhoz őszinték. Nemcsak hit, hanem reális őszinteséggel. Nemcsak elméletileg, de úgy, hogy praktikus is levonjuk a következményeket. Hogyan áll az a bizonyos fejlődés? Úgy az egyéni értéket, az önértéket, a legnagyobb, a benső értéket nézve. Előttünk a ragyogó ideálok. Nem kell félned, akármennyire feljűk lendülsz, el nem éred, túl nem haladod őket. Azért ideál, hogy egészen valóság sohase lehessen. De nem mered állandóan figyelni a hozzámért életedet. – Elindulsz az életúton üdén, erőteljesen-duzzadón, szikrázik az akarat a szemedben, dalol az életkedv a lelkedben. És mégis : nem az elindulásnál voltál-e a legnagyobb, a legszebb, a legkívánatosabb, a legsokat-ígérőbb? A legtöbb, a legjobb? Igaz, keményedtél, gyarapodtál. De mennyit veszítettél? ! Oda-odarugógt hozzád az élet és nagy darabokat tört le rólad. Talán kiütötte a szívedet is a helyéről, talán elrabolta a lelked felét is. Olyan csonkán állsz, sokszor olyan szomorúan, egyedül. Torzó maradsz. Mennél tovább élsz, annál inkább torzó. No és a szíved. Mi mindenem hempergetted ezt keresztül. És mégis üresen maradt. Mennél több volt az igényed, mennél több, hatalmasabb-lendületű, égőbb a vágyad a nagy szeretet, a nagy boldogság után, annál kongóbb most az ürességed. Ne áltasd magad. Tedd csak a halál, a végtelenség mérlegére azokat a kis emlékeket, azokat a parányi szépségeket, csecsebecskéket, azokat az édeskés érzéseket, amelyeket kínosan ápolasz, mert hát érzed, hogy valami kell. Látsz valamit itt belőlük? Vagy talán nem hiszed? De mégis: hátha? Utolsó percben? Az még olyanabb lesz, mint az eddigiék. Olyan esetleges az élet, olyan esetlegesek ezek az értékek. Hogy mi kerül eléd, hogy mi jut nekem.

Tudom, hogy nem mersz ezekkel a gondolatokkal, ezekkel a tényekkel öntudatosan szembenézni. A narkotikumok segítenek a futásban. És mégis, vannak pillanataid, amikor önmagadnak egy nagy leomlás zúgásában, minden ilyen-érték egy nagy lesüppedésének

kábulatában be kell vallanod: Csak egy segít; véres-komoly elismerése egyszer annak, hogy kicsiny vagyok, hogy semmi vagyok, hogy, enyhén szólva, kicsit hitvány vagyok. Tudom, hogy felugrik szívedben megint a gőg és arcodba vigyorog... Legyen erőd, ember, kilépni önmagadból egy másba, a magad kis-voltából egy nagyba, az öntekintély zsákutcájából az isteni tekintély szilárdságába és biztonságába.

Egy kis lélekszántás

Az önzés, mely csak az „én”-t ismeri és a szeretet, mely ismeri a „te”-t is, a „minket” is, az Istent is, ez a két hatalom harcol állandóan és ennek a harcnak a vetülete az egyéni életek és a világnak története.

*

Ha valaki fellép, mint egy új, egy merész irány és felismerés megtestesítője és prófétája, először kineveti, kigúnyolja, semmibe se veszi a tömeg. Azután egyszercsak lecsillapodnak személye körül a szenvedélyek, nyugalom, csend veszi körül. De még nem szeretik, nem követik, most még csak gondolkodnak és – megbecsülik. Nemsokára már tisztelik, már nagyok, már többnek tartják maguknál. Már vannak követői. Különösen, ha jellemben vág az irányja.

*

Hogy mi az a „széles látókör”, meghatározásba szorítani nem lehet. Aki azonban hosszú ideig figyelni önmagát, az embereket, az életet, sokat olvas, tud sok mindent meglátni és észrevenni, az, de csakis az és ilyen úton jut el a birtokába. S mintegy „érzi”, hogy mi az. Nagyon nagy kincs. El merem mondani, hogy ha baj van, rövidlátás, naivság, helytelenség az embereknél, az kilencven-százalékban ennek a „széles-látókör”-nek a hiányából támad.

*

Teszünk a pillanatnyi érzelmek és adottságoknak megfelelően. Rendesen csak később magyarázzuk bele cselekvésünkbe a rendszerességet, a tervszerűséget. Különösen áll ez, ha életproblémákat bogozgatunk.

*

A sok tapasztalás igen jó. De igen könnyen kerékkötője is lehet a haladásnak. Letarolhatja a terveket, ideális felbuzdulások és nekilendülések hamvát törülheti le fölényes mosolyával. Fiatalos tüzet és tapasztalást együtt.

*

Sajnálom azt a sok szeretetet, amit az emberek kutyákra, macskákra pazarolnak. A szeretet-többletet. Mi lenne, ha ennek egy részét emberekre, családokra, gyermekekre pazarolnók? Talán nagyobb boldogság...

*

„Tout comprendre, tout pardonner”: sok igazság rejlik ebben a mondásban, ha az egész nem is igaz.

*

Ifjú- és gyermekkorunk élményei, hangulatai, látásai, álmai és tervezgetései, mindaz, ami mélyebben belevésődött öntudatunkba : ezek kíváncsognak a toll alá. Sok esemény, sok tapasztalás, látás mellett mennek el az emberek, anélkül, hogy reflektálnának. Csak keveset fognak meg maguk számára. Vannak néhányan, a kiválasztottak : ezeknek kell appercipiálni a többség számára is az élet karakterisztikumait.

*

Elveink vannak és gondolataink. Ezek szerint rendezzük be és ítéljük meg magunknak az életet. Sokszor elálmodozik az ember. De érdemes-e? így van-e? És mégis azt kell mondani: csak így lehet. Élnek ezek a vágyak, érzések, gondolatok minden emberben, – elfojtva, talán szándékosan, talán nem szándékosan, öntudatlanul. De néha-néha felhorgadnak. Ezt a felhorgadást kell elérnünk, és ha sikerül, nyert ügyünk van. Leegyszerűsítve, eltördelve, de mégis csak a nagy, örök ideálok az emberi élet csontjai.

*

Sokszor csak akkor eszmélünk rá, hogy valaki vagy valami mi volt számunkra, ha már elveszítettük.

*

Egy lélek önmagából olyan keveset tud adni. Kell az érintkezés, a „csók” más lelkekkel, a környezettel, a természettel. Ebből a csókból születik mindig valami új is.

*

Lelkünkől tépjünk és adjunk másnak. Minél többet tépjünk és mennél többször adunk, annál több lesz nekünk. Paradoxon, de igaz.

*

A szív és a lélek sebeire csakis a szeretetből készített tépés való. Ez enyhít, más semmi.

Kullogó történelem

Ez a miénk. A magyar katolicizmusé, körülbelül a XVIII. század vége óta. Az egységes, a nagykoncepciójú, a ragyogóan szép, a mélyre-gyökerező barokkultúránk óta. Szolgálók lettünk. Elvert az idők vihára az élekről. Életünk lett a dűnnyögés, a morgás, az elégedetlen szolgálata az új eszméknek, a tarkán felszikrázó új gondolatoknak. Mert mégiscsak azok után mentünk. Ahelyett, hogy magunk termeltünk volna mindenkor korszerűt, legszentebb elveink kontrollja mellett, vagy legalább át tudtuk volna venni életrevaló lendülettel a divatosat, de komolyat, hogy az Igazság talapzatára emeljük és itt szenteljük fel olyan erőssé, mely képes az évek sötét forгатának világítótornya és kormányrúdjá lenni. Mint mellbevágott óriás támolyogtunk sokszor az élet margóján. Valami csodálatos kábulat mart az agyvelőnkbe. Nem mertünk a szó legszebb értelmében legmodernebbek lenni. Pedig minden idők minden emberéhez szól az isteni küldetésünk.

Talán nem voltak megfelelő embereink? Ragyogó ésszel, nagy hittel, reális látással, gazdag tudással? Kétségtelenül voltak, de elfeküdtek ők is természetük messze-elnyúlt letargiájába. És forogtak keserűségük levében. Vergődtek egy darabig, azután csend, vége ismét mindennek. Nem tudtunk egészet, elementáris erejűt, gazdagot adni. Olyat, ami kiverődött volna társadalmunk arculatán egy csodálatos valósággá, egy életbeöltözött ideává. Visszakérődzünk a múltat és éltünk ennek a nagyságából megmaradt morzsákból.

Ha forгатjuk a múlt történetének lapjait, lassan-lassan biztos tudássá érik ki lelkünkben az a felismerés, hogy elődeink modernebbek voltak saját korukban, mint mi és mi tenni, kilépni, merni mégse merünk? Ők voltak az indítók, a tervezők, az új szükségletek meglátói, a jövőnek a jelenben biztos szemmel elődolgozó munkásai.

A lendületben néha megcsuklik a szárny. Néha eltéved az ember. Azért vagyunk azonban sokan, hogy egymást segítsük. Ilyenkor a magábaszállás, az alázat, az új, férfias út, azt hiszem, Isten előtt is kedvesebb, mint sok olyan embernek a viselkedése közöttünk, akik torz-eredményekbe szűrték le saját életükre és mások életére vonatkozólag világnézetük számos alkotóelemét. Akiknek helytelenül magyarázott és megélt alázatosságuk például közel van a fatalizmushoz, ha nem azonos is vele. Vagy akik begubózkodnak egy hihetetlenül szűk látókör méreteire és minden szellemfrisseséget, minden tudásvágyat, minden új kikezdést savanyú gyanúval néznek. Vagy akiknek életnézete már nagyon is közel áll a farizeusokéhoz, akiket pedig az Istenfia kárhoztatott, mert elsikkadni engedték a szellemet, a pihegő, meleg lelket. Az ilyenek gondolatvilága már csupa képlet, csupa váz, üres, összeomló épület. Talán még nehezebb lelki konfliktusok megteremtői, ha az őszinte jóakarát színezi ki együgyűségüket.

Egy materializmusra reakcióként jelentkező spiritualizmus, az embert elmélyedésre és magábaszállásra készítő szenvedések és csapások, egy életforma kiöregedése, rengeteg elgondolás csődbejutása, egy nagy háború felrázó viharai, Prohászka csodálatos életműve, az isteni kegyelem és – last not least – azoknak a neveseknek vagy névteleneknek csendes, mindennapi munkája, akik pár évtized óta öntudatosan dolgoznak egy újabb, egy jobb embertípus kialakításán s akiknek a verejtéke most kezd virágba-borulni, most kezd gyümölcsöt hozni és annyi más ok meghozta a lehetőséget arra, hogy ismét az élekre tudjunk kerülni. Az egyén, a nemzet, az emberiség érdekében. Különösen most, amikor minden ad absurdum – kerülve, elérkezett az az idő, amelyben csak a hit, a becsület tud maradandót alkotni. Sőt, egyáltalán alkotni is.

Karácsony

... *Egyszer született Valaki...*

Vele leszállott a földre egy darab mennyország. Kicsiny városka vagy te, Betlehem, ott az olajfaligetek, fügefaterdők koszorúzta domb oldalán. Melletted a barlang, ráborul az Isten szavával telt mélységes csend, az ünneplő magány. – Bent rideg jászol, nyirkos a lég s zizegő, szűrős szalmán fekszik az isteni Kisded, évezredek reménye, emberi szívek leghőbb vágyainak kielégítője. A sóvárgó föld felsóhajt, a pokol majd megrendül lépése nyomán s Róma felett felragyog a kereszt és az Evangélium. És a kikelet a madárdalos földön, virágokat fakaszt majd, szebbeket, illatosabbakat, mint az első hajnal boldog napján a játszói napsugár.

Előtte a Szent Szűz imádva térdel, szeretettől ittas lelke lilium, ajka méz, szíve rózsaszál. – Angyali szárnyak suhogása hallatszik, megcsendül énekük a szent, csendes, rejtelmes éjben: „Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis!” Ember, tiéd az Isten, a lélek édessége, örök ifjúsága.

...Egyszer született Valaki...

Azóta visszatér ragyogó csillagaival a legszentebb, glóriás éjféli. Az első karácsony áldásaival. A szeretet napjáról elmondhatjuk: „Csend a fülnek, ünnep a szemre, ünnepe csendnek és sugárnak”. (Babits.)

Boldogság harmata száll a szívekbe, diadalmas erő, öröm a lelkekbe. Azóta édes az imádás, mélységes a szeretet, fenséges az engesztelés, szép az ártatlanság, bájos az erény, mélységes az élet. Azóta ragyognak versenyt emberi szemekkel a fenyőillatos estéken kigyúlt gyertyácskák. S ha éjféli misére kondul a harang, fehér galamb száll a föld felett el a béke olajágával, hogy édes béke, szent szeretet fonja koszorúba a világ minden táján templomba siető emberi szíveket...

... Mert egyszer született Valaki...

Lelkemben vágyak égnek, tervek születnek, szent elhatározások hevülnek. Leborulok a barlang nyirkos kövére s az áhítattól édes, mély álomba szédülve, bizalommal könyörgök genuai Szent Katalinnal, hogy Jézus legyen szívemben, az örökkévalóság eszében, a világ lábaim alatt, az Isten akarata tetteimben és mindenekfelett az ő szeretete ragyogjon énbennem. Krisztus Jézus született, örvendezzünk...

Testvér, a betű él

Elindul feléd a betű. Belédmegy. A szemed, az ajkad, a szíved, minden testrészed belőle épül meg. Átveszed ritmusát. Izmaidba fut ereje, lelkedet kifesti a színe, látásodat tarkítja a ragyogása, szárnyaidat csattogtatja a hite. Kilúgoz belőled mindent a szennye. Ha ilyen. Hangodban meggyőződése harsog, egész életét áttolta a te életedre. Már nem „te” vagy te, már a betű lett benned személyné. Ez szól belőled, ez dübörög ordításodban, ez szunnyad lustaságodban, ez fuvolázik csábításaidban, ez mállaszt szét, ez ver szét, de ez képes kiteljesíteni is, önmagadhoz segíteni is, lendíteni is. Ha ilyen. Szaglik rajtad, rólad. Messzire érződik az íze, a színe. Szegény ember, mennyire nem vagy önálló. S legkevésbé akkor vagy, ha ezt letagadod. Szajkó vagy; a betű szajkója.

Mert a betű nagyhatalom. Az egyetlen nagyhatalom ezen a világon. Szuverén uralkodó lelkeken és szíveken, meggyőzésekben és hiteken, országokon és népeken, mindenben. Mert a szó elrepül, a betű marad. Az ember meghal, de a betű él.

Aki uralkodni akar, az megszerzi a betűt. Leszerződte magá mellé. Vele mindenható. Többet ér erős hadseregeknél, többet ér kincseknél. Maga a legnagyobb kincs. A falu csendjében s a világváros hajszájában, a nyaraló hűvös szobájában s a kormányrudat tartó férfiú kezében egyaránt.

Már régen felismerte ösztönszerűleg és tapasztalásból ezt az igazságot az „élelmes fajta” és nyugtalan, tengely nélküli szelleme diktálja a mi tömegeinknek is az életütemet. Segítségével kerekedett fölénk. Ugyancsak tudja ezt a vörös internacionálé bárgyú és ostoba tudákossága, aminek a nyersesége és egyoldalú, a korlátoltságot jellemző merészsége varázserőként hat az egyszerű és félművelt elmékre.

Csak mi nem akarunk eszmélni sajtó és irodalom terén. Ez az a terület, amelyet nem veszünk komolyan. Ehhez mindenki „jobban ért”. Ásít a közöny, a nemtörődömség. Illetőleg, ha szóltak, bár ne szóltak volna. Mert a szüklátó kör és elemi ismerethiány nem értékelhet komolyan és helyesen. Mi nem azt akarjuk, hogy mindenféle ostobaságot, ami csak cégérnek használja a kereszténységet, elismerjük. Nem. A mi szemünkben a tisztességes nyárspolgári élet még nem vásári passzus a sajtóhoz, a folyóirat-szerkesztéshez, az irodalomhoz. Az ilyenek ártnak csak igazán. Lejáratják és elnívótlanítják azt a szent és mélységes eszmei valóságot, egyetemes értéket, amihez csak a legihletettebb kézzel szabad hozzányúlni. De igenis kívánjuk és elvárhatjuk azt, hogy az igazi értékeket elismerjék, felismerjék, vegyék, olvassák és támogassák. Nem ártana talán néha-néha egy kis észrevevés a legfelsőbb, a vezetőhelyekről. Nincsen az jól, hogyha van egy európai látókörű tudósunk vagy költőnk, írónk, ez legjobb esetben is csak arra számíthat, hogy nem bántják, nem gáncsolják el, nem marják meg, nem készítik ki, nem ütik agyon. Hogy nem kellemetlenkednek neki. Nem az az igazi katolikus író, aki minden lapon meghatározott számú jámbor jelzőt használ. A miénk a lélek, a miénk az egyetemesség hatalma, a miénk az igazság elsodró határozottsága. Ezeket keressük, ezeket akarjuk, ezekkel lesz katolicizmusunk naggyá és elmélyültté. Ezekről sohasem félünk.

A múlt kultusza

Kétségtelenül nagyon üdvös és helyes, ha hangsúlyozzuk a múlt érdemét, ha megbecsüljük a nagy, történelmi hagyományokat, melyeket annyi lelkesedés, annyi vér, annyi tüzes akarás kovácsolt valóságokká és sínekké, melyeken a nemzet élete gördült évszázadokon át. Sőt: nem volna egészséges a fejlődés, a haladás építése, ha nem ezeknek a súlyos tradícióknak fundamentumára és fundamentumán építenénk tovább. Ha nem olvasnók könnyes meghatottsággal nagy emberek munkáit s nem tanulnánk tőlük. Az életükből. Hiszen Carlyle meglátása szerint az emberiség számára a legnagyobb áldás ez a kultusz. Enélkül elsorvadnánk. Ez mintegy életelixír. És különösen kell ezeket megbecsülnünk és kihangsúlyoznunk ma, amikor az emberiség boldogítására annyi eszmét, annyi formát, elgondolást és félmevlátást, részletigazságot és ígéretet dobtak a köztudatba s amikor az emberek a nyomor nyomása alatt oly könnyen hajlandók hinni a radikális, gyors és ígézetes szavaknak s oly könnyen elfordulnak a boldogulás egyedül-helyes irányától, az igazságtól. Mindez tény.

Mégis mindez csak egyik szárnya a haladásnak. Csak egyik része a jövőépítés programjának. Csak egy oldala az életnek. Ha csak ezt hajtogatjuk, még nem tudunk röpdülni. Legfeljebb vergődünk és önmagunkat vérezzük meg. Ma már eljutottunk odáig, hogy az értékes emberek csak a tetteknek hisznek. A múlt egyoldalú kultusza – elvonatkoztatva a jövendőtől – az a sok ünneplése a múlt értékeinek, nem jelentheti-e, hogy nincs értékünk a jelenben? Ha az emberek a letűnt korokban csak azt nézték volna, hogy mit tettek őseik, lett volna-e új és új kor? Új és új plusz a nemzeti életben. és ezen keresztül az emberiség életében? Hogy konkrét példát hozzak: nem bántóan cseng-e pl. ha a kereszténységről szólnak és csak azt mondogatjuk: ezt és ezt tette nálunk, megadta az egyes embernek a lelki békét és boldogságot, az eligazodást a végtelenben, az élet biztos formáját, államot alkotott, épített ki és tartott fenn stb. De csak: adott, alkotott, épített – örökös múlt. Nem mondják-e az emberek: jó, de mit használ már nekünk, ha csak a múltban tehette és tette? Mi a jelen és a jövő zászlaja után indulunk!? Miért nem hangsúlyozzuk az életerejét a jelenre?! Hogy még kiaknázatlan energiaforrás, még magában hordozza a biztos jövendő csodálatos kontúrjait?!

Szemünk ne csak a múltra nézzen! Emberek kellenek, akik mernek, akik akarnak, akik tudják, hogy még számtalan új értéket, új szint lehet – kell – hozzáadni a nemzeti élethez, emberek, akik a jelenben a jövőnek élnek, a jövendő ígézetes dalával ajkukon, emberek, akik merik egy új kor pirkadását köszönteni, emberek, akiknek minden idegszálában ennek a jövőnek az akarása táncol, hánykolódik, feszül és alakul.

Szilva Laci esete

Egyik iskolánkban történt. A fiatal, lelkes tanítónő, hogy fokozza az osztály szorgalmát és munkakedvét, bejelentette elhatározását: minden tíz nagyon jó, mondjuk, kitűnő felelet után egy-egy szentképet kap jutalmul a szorgalmas tanuló. Az eredmény nem várt lelkesedéssé verseny lett és a színvonal erős emelkedése.

Volt a gyerekek között egy tősgyökeres kis vasgyúró magyar, a Lacika. Arcáról csak úgy hullottak le az egészség piros rózsái, szemében ott pislogott az értelem tüze, szívében ott bujkált a jóratörekvés. Csak hát (mondjuk ki), mindannyiunk gyöngéje, az akarat kevés-volta bizony meg volt a kis Lackóban is. Elfekszik ez az akarat, mint a messzeségek és csak néha-néha rebben meg, pattan felfelé, de sohasem egészen. így nem lehetett a buzgóságból eredmény, tett, jó hosszú ideig. Pedig milyen vágyakozás esengett ki a szeméből, mikor látta a szerencsésebb pajtások „kitűnőit” és a „kitűnők” sorozatában egy-egy szentképet. Hányszor nekifogott ő is. De nem sikerült olyan „magasságokig” eljutnia mégse.

De egyszer csoda történt. Lackó nagyon jól tudott. Körülötte megfehéredett minden s mikor megcsendült a dicséret a tanítónéni ajkán, mintha álmában ringatnák az óperenciástenger boldogság-vizein tündérkeznek, minden mosolygásban úszott, mindenfelől az öröm ragyogott feléje. Hát még mikor megkapta a kis cédulát, melyen ott fénylett az első „egyes”. A szebb jövő záloga, belépőjegy az ígértföldjére.

A tanítás folyt tovább. De valahogy a tanítónéni is előntötte az öröm és figyelte a kis Lackót. Úgy, hogy a gyermek észre ne vegye. És mi történt? a kisfiú gyengéden kezébe vette a padról a lapot, ölébe tette s titkon körülnézve, hogy nem látja-e valaki, megsimogatta, végigcirógatta az írást. S ahogy nézegeti, egyszer csak két nagy könnycsepp buggyan ki szeméből s csúszik-csúszik lefelé, majd ráhull a cédulára. Ismét körülnéz óvatosan s mikor úgy véli, hogy nem látja senki sem, buzgalmában, áhítatában megcsókolja győzelme, diadalma jelvényét.

A tanítónéni mindezt látta. S az osztályban senki sem tudja, hogy egy pillanatra miért remeg meg fiatal, csengő hangja s mitől lesz fátyolos a tekintete...

Mert e pillanatban világítottak a falak, a padok, a gyermekarcok, felparázslott szívében a jóság, szeméből hullott az ártatlanság fehér boldogsága s tündöklött hangjában az egyszerűség. Pihegett szívében az életkedv s daloltak lelkében az emlékek. A tanítónéni gyermeknek érezte magát... Boldog volt...

Pesti temetőben

Az ősz ezer meg ezer színe szomorúságot susog felénk. A lelkünk beissza a hangulatot s szívünkben is hull apró cseppekben rá a fájdalom. Tétován indul, mint a fákról lefelé a levél, melyet súlyosít a nedves levegő. Tétován indul, de meggyorsulva hull, mikor a földhöz közel ér. Mint az ember, siet a föld felé. Mennél érettebbé, mennél pompázóbbá alakította az idő, annál készségesebb a föld felé. Hogy eltemesse benne önmagát, mint annyi más szépség és egykor majd belőle új szépségek, új élet gazdagodjék. Halottak napja itt van. A krizantém nehéz illata leng felénk, beszívjuk a viaszgyertyák szagával terhesebben. Megállunk egy-egy pillanatra, valami csendet teremtett körénk. Sokaságban vagyunk és mégis egyedül vagyunk. De nem vagyunk elhagyottan, mert emlékeinkkel vagyunk. Testvérekké kovácsol másokkal is, egymással is ez a fájó emlékezés. Ugyanazok a titkok járnak előttünk, ugyanazok a kérdések rajzolódnak lelkünkre, rajzolódnak a fákra, az utakra, a levelekre, a sírokra, mint csodálatos hieroglifek és mi olyan csendesek, olyan elmélyedtek, olyan ünneplésesek, olyan meghatottan jók, olyan nem-e-földről-valók leszünk.

Ezernyi-ezer szín, ezernyi-ezer sír. Olyan pompás fasorok, hosszúak, rendezettek. Impozáns a nagyságuk. Olyan sok sír, szépek, gondozottak, lenyűgöz a sokaságuk. Istenem, több százezer együtt. Egy egész város. Az élők városa mellett a holtak városa. Amilyen arányban nő az élők városa, olyan arányban lesz nagyobb a holtak városa is. Ott mennyi zaj, itt mennyi csend. Ott mennyi lihegés, törtetés, hajsza, itt mennyi pihenés, elnyugvás, mozdulatlanság. Egy-két név, egy-két évszám. Vagy már ez se. Lehet, van rész, hogy akarattal nincsen ez sem. Nem ezeknek van inkább igazuk? Hiszen itt már nem számít semmi, nem fontos semmi. Csak a csupasz, a meztelen lélek. A test, a név, az évszám, az idő csak ruha volt rajta. Elnyűtte őket. Lekoptak... Nemes Nagy Antal, élt 56 évet. Olyan egyszerű így, mert olyan egyszerű a vég, olyan egyszerű a végtelenség. A legnagyobb dolgok olyan egyszerűek. És ezért megfoghatatlanok. Megállunk, olvassuk és olyan keveset tudunk elgondolni. Olyan egyformát tudunk elgondolni. Egy emberi sors, egy emberi élet. Egy. Mint a miénk, mint az enyém. Pedig mennyi kérdés, mennyi valóság tartozik hozzá...

... Külön világ volt. Honnan jött? Ki volt a századik őse? Van-e folytatása, él-e tovább valamiképp a földön? Gyermekekben, munkájának eredményeiben némiképpen ő maga? Vagy már ezeket is elhordta teljesen az idő? Merre vitték el lábait? Nappal és éjszaka, olyan helyekre, ahol büszkén mert mutatkozni, hogy itt van és olyanokra, ahol pirult volna, ha látják? Mit tettek a kezek, hol jártak a szemek, milyen színek, emlékek, világok lopódtak be általuk és rajtuk a most meztelen, a most csupasz lélekbe? Milyen betegségek próbálták a testet, milyen bajok sújtották a lelket? Mennyi könnyet sírt el, mennyi kacagás bugyogott ki belőle a világba, hányszor adott durvaságot szájára az indulat, hányszor alázatos szavakat, imádságot az elmélyedés, a meghatódás, a sejtelem, a vágy, az elfáradás? Milyen gondolatok peregetek le benne napról-napra, az öntudat első pillanatától kezdve ötvenhat esztendőn át, kiknek az emlékezetében maradt meg, hová szórta el erejét, önmagát az esztendők során? És mi lett benne az a sok történet, az a sok emlék, az a sok szó, gondolat, tett, öröm, fájdalom, gyűlölet, szeretet, munka, betegség, az a sokminden, ami kitölti, kíséri, foglalkoztatja az emberi életet? Hogyan halt meg és hol, hogyan van mostan?... Lát-e minket itt és látja-e a holnapunkat?...

Könnyű az elmélkedés, könnyűek a kérdések, mert másról, máshoz szólnak, más után kúsznak. Ez a „más” ugyan neves névtelen és ismeretlen ismerős. Mert benne megvan a mi sorsunk is. Áll-e majd a mi sírunknál száz év múlva valaki az őszi napfény utolsó lobbanásánál, egy csendes, szép délután és kérdezi-e ezeket a kérdéseket majd rólunk? Mert kérdezheti...

Erre gondolva elsúlyosodnak a dolgok és lesznek mindjobban komolyakká. S ha szívünk olyan sírhoz visz, amelynek lakója ismerős és közel, esetleg nagyon közel állt és áll hozzánk, itt az aggodás, itt a féltő szeretet, a szép, a fájó emlékezés közelsége olyan elfogódottá, olyan félénkké, olyan bizonytalan-biztossá, olyan gyöngéddé puhítja a kérdéseket, hogy az imádság önkénytelenül, melegebben, erősebben buggyan ki a lelkünkéből. Érezzük, hogy itt ez az egyetlen valóság, ez az egyetlen lehetőség, ez az egyetlen összekötő, ez az egyetlen erő... Ide jöjjön el az, aki már szeretett és aki szeret és mégis másként akar bölcselkedni. Ne féljen ettől a helytől, ne fusson tőle...

Együttérzést

Mi a földi élet? Nagyrészt protekció és érdek. Egyfelől erkölcsös, becsületes és finom, másfelől alacsony, durva, becstelen és erkölcstelen. Ha valamire akarunk magunk is menni és másokat is segíteni: nem szállhatunk egészen új gondolat-deszkára. Idióták nem lehetünk. Igenis, anathema a becstelenre, a gonoszra, de az erkölcsös, a finom, a becsületes favorizálható.

Az étellel szemben áll az ember, értelmének a sötétséget megvilágító, szikrázó fényével, szívének mindent átfogó, éltető melegségével, akaratának acélos erejével. S érdekes: a nagy egészek, egyidőben, mindig csak egy-egy részével találkozunk.

Megpróbáljuk gigászi erővel ezt a hatalmas életáramot korlátok közé szorítani. Nehezen megy, de időről-időre sikerül. Így jönnek létre évtizedekre, évszázadokra, esetleg évezredekre az emberi, társadalmi berendezések, intézmények. Vajúdva születnek, küszködve élnek, majd pusztulnak és elpusztulnak. Az élet kikezdi, porlasztja, széttöri őket. Ekkor ismét újak, jobbak, megfelelőbbek kellene s átreszket a vágy sejtés, megérzés alakjában milliók, nemzetek, az egész emberiség lelkén ezek után. A romokon megjelenik az új jövődőt hirdető hajnal. Eleinte csak kevesen látják, tudják, hogy eljött.

Igy sóhajt, kiált a mi korunk is a szociális intézmények, az új berendezkedés után. Ez a sóhaj, ez a vágy pattant prófétai erejű szavakba a nagy Prohászka ajkán, intuíciós lelkével ezt harsonázta a magyar glóbusznak a közelmúltban.

Hogyan állunk ilyen szempontból az étellel az életért vívott harcban? Tanultunk-e a múltból, haladunk-e a korrallal, él-e a lelkekben az együttérzés a társadalom, az emberek szenvedő nagy egészével szemben? Van-e határozott és akart programunk ezen a téren is? Ebben a pontban a szemlélődés nem lehet megnyugtató. Néhány lelkes harcos és munkás, akinek törekvése belefut a nagy többség közönyébe.

Pedig itt meredezik előttünk a problémátömeg: a munkásság és a parasztság életnívójának emberhez illő felemelése és bekapcsolódásuk a nemzet egyetemes törekvésebe.

A legszomorúbb és legkétségbeejtőbb a parasztság helyzete. Eddig még állt. Természetéből érthető konzervativizmusa megközelíthetetlen volt. De már kezd az elégedetlenség, a gyűlölet lánvája forni, kicsapni a szívekből. A falvak békéje veszélyben. Itt a nemzet fundamentumáról vetik a kockát. El kell következnie a nagy lehajlásnak a paraszthoz. Egy öregedő magyar mondta nekem: Hát bizony, kérem, a templomban évről-évre kevesebben leszünk. És ez tapasztalati tény. A kocka fordult. Az előkelő szellemek visszaáramlanak az Egyház felé. De elvesztettük nagyrészt a népet.

Ide megértés, akarás és mindenekelőtt és mindenekfelett cselekvés kell. Végül is: akár hagyományból, akár a nagy káoszban a gondolat vagy az érzés fonálán kúszva és leesve, magunkat megütve és okulva jutottunk el az Egyházhoz, a kereszthez, a hithez ehhez a nagy fároszhoz, ezt szeretjük, erre építünk, ezt karoljuk át most, mint saját életünk bázisát, a nagy-élet bázisát, ebből harsog lelkünkbe a kiáltás erről villan szívünkbe a fényesség: ember, értsd meg a kor szavát. Hiszen már dörömböl.

Ne várjuk a nagy programot. Ennek is el kell jönnie, de emellett még számtalan kis-program van. Mindegyikünknek. Roskadjunk csak magunkba és revidiáljunk. Viszonyunk a cselédhez, a szolgálkhoz, a családokhoz, a néphez, amellyel mindegyikünk érintkezik annyi életpontra stb. Mit tehetnék ebben a kis körben? Mit kell tennem? Gyúrjuk bele hitünket tettekbe, élvezzük a jótett örömét. Mert itt is fakad öröm.

Az emberiséget egyoldalúságok, robbanó ellentétek és elégedetlenségek viszik előre a kultúra útján.

Mindegyiknek van valami hivatása, mindegyik új színt, új indítást, új áramot vezet az

egészsébe. Ha átadták tartalmukat az egyöntetű, az elmélyített, a kidolgozott harmóniába, életük anakronizmussá lesz és elpusztulnak. – Töltsük be hivatásunkat. Vétezzük fel lelkiismeretünket a szociális kérdések iránt, ne legyünk célnélküliek, kimerültek, amit még önmagunknak sem mernénk bevallani. Ne legyünk az élet kóbor komédiásai. Ne hordozzuk lelkünk mélyén idő előtt a minden földi élet közös, nagy tragédiáját: az elpusztulást...

„Ha azt a nagy gyönyört elérhettük, hogy igazi szellemi életet élhessünk, ez a szellemi arisztokrácia éppolyan gyűlöletes lesz mások előtt, mint a pénzarisztokrácia, ha szellemi fensőbbiségünket erkölcsi életünk felsőbbisége által nem tesszük megbocsáthatóvá.” (Payot-Weszely: Az akarat nevelése.)

Csapjon bele erősebben szívünkbe mások nyomorúsága, mások könnye, mások keserves szenvedése. Együttérzést.

Keresd az embert

Ring a bölcső. Semmi részed sincs benne, hogy magyarrá, franciává, eszkimóvá, hinduvá vagy mivé ringat. Legfeljebb annyi, hogy ha nem volnál, veled nem ringhatna. Nővekszel. Bele egy családba, bele egy nemzetbe a család által; bele az emberiségbe. Ha nem volnál, most még senki sem érezné hiányodat. Mert nem is tudnának rólad. A vágyakban sem lehetnél ilyen, amilyen vagy. Hány élet létezését sohasem veszik észre; hány nem hiányoznék sohasem, sőt hány csak teher sokaknak. Leverő gondolatok ezek, mert tisztán emberi gondolatok. Isteni gondolattal örvendetes létezések. Mindmegannyi immár végnélküli létezés, attól az első pillanattól kezdve, hogy öntudatlanul bár, de szétpislogott a földön. Tündöklő érték hordozója, a léleké, melyet érdemes volt hordozni még akkor is, ha talán már régen megsemmisült az a néhány anyakönyvi feljegyzés is, – ha volt – ami még megmaradt a világon róla...

Ring a bölcső. Lassan-lassan már tanítanak a szóra. Kezd ráakódni az üres lapra benned a sok-sok felvett anyag, aminek majd vége-hossza nem lesz egész a sírig. Készen kaptad a környezetet. Felvesz magába és már osztályoz is. Szegény vagy gazdag. A társadalomban feljebb vagy lentebb. Mennyi minden következik ebből. Mennyi előre kisorsolt sors, mennyi előre meghúzott út. Magadbaszívod a környezetet. A képeket, a bútorokat, az arcokat, a szavakat, a tárgyakat, a tájakat, a játékokat. Még nem ébredtél rá az embersorsra, mely szenvedés, sírás és kacagás, öröm csodálatos keveréke, de máris éled. Már bánt valami, már örülsz, már félsz, már vágyaid vannak, már szeretnél valamit, már csalódsz, már elbírsz egyet-mást. De csak külön-külön éled a tényeket. Nem tudod még felfűzni egy közös fonálra őket, nem tudod még kutatni a titkos vonalakat, a bonyolult összefüggéseket közöttük, amelyek végeredményben olyan gyakran lesznek és maradnak később is azok mindnyájunk előtt. Rád rakódik sok minden és most még nem is sejtet, hogy melyik marad meg színes-elevenen benned egész életedre és melyik tűnik el, miután elvégezte pillanatnyi szerepét. Egy-egy hangulat vissza-visszazsong majd benned, egy-egy hely, egy-egy esemény, egy-két helyzet képe örök útitársaid lesznek. Nehezülsz, mondják, hogy fejlődöl, hogy nősz; szeded magadra mindig és mindig azt, ami tőled idegen, ami más, mint te, hogy az is „te” légy, legalábbis részben „te” lehessen mindegyik. Azért mégis egyedüli vagy te, egyedüli alakulásod benned ezek az elalakulások, épülések; nincs még egy lény a világon, aki egészen úgy dolgozna fel, minden színeiben környezetét, mint te, mert nincs is két egészen azonos környezet sem. Lehetnek, lesznek majd hasonlóságok, nagy hasonlóságok és te keresni fogod őket, örülni, csodálkozni fogsz rajtuk, velük, de éppen úgy keresed majd az ellentéteket is, hogy kiegészülj általuk. Állsz a világon egyedül, voltaképpen idegenül mindenhez s mindenkihez, de olyan az egész életberendezkedésünk, annyira zsúfolt, annyira külsőrehangolt és erre épített, hogy – szerencsédre – csak nagyritkán érzed majd egyedülvalóságodat, nagyritkán szenvedsz majd amiatt, sőt, ha igazán szerencsés a „természeted”, nem igen lesz erre rádöbbenő perced...

Mennyit számít, hogy milyen házba születesz bele. Mennyit számít, hogy milyen ruhát adtak rád: Hogy milyen iskolába jártál, hogy hol voltál intézetben, hogy milyen a családot, hogy mi a neved, hogy milyenek az összeköttetéseid. Mert a házatok magasságával mérik a te magasságodat is, a ruhád anyagának finomsága és drágasága finomít téged is és drágít téged is, az iskola megválasztása gazdagít téged is, összeköttetéseid emelnek és családot nevének csengése ad csengést életednek is.

Hivatalod minden paragrafusa rajtad él. A társadalom minden formája a zsarnokod. Sohasem téged látnak, sohasem téged néznek, hanem nézik rajtad a méltóságot, figyelik rajtad a címet. Esetleg neked ez elég, csak ezt akarod, ezzel mindent elértél, ezzel vagy

boldog. De lehet, hogy szenvedsz. Hogy akarnál „te magad” is élni. Hogy akarnál néha-néha szűzen-meztelenül, ahogyan önmagad előtt vagy, ahogyan és ami öntudatodban vagy, megjelenni családod előtt, megjelenni az emberek között, mindennapi utadon, hivatalban, fórumon. És szenvedsz, mert ez nem lehetséges. Hiába, ez csak másodrendű, ez csak neked lehet fontos, másoknak lehet talán néha-néha érdekes, de semmi esetre se fontos. Ezt nem is keresik, ezt nem is veszik észre, ezt nem is várják tőled. Legfeljebb titkon megmosolyognak és különcknek tartanak. Te meg közben esetleg kínlódsz és kétségbeesetten próbálsz a nemes érzéseket kihámozni az érdekek mézes-mázos, zűrzavaros forgatagából, amelyben mindennap meghempergetnek mindazok, akik valamit várnak tőled.

Borzasztó? Sokszor, igen, borzasztó. Elszaladnak az évek. Vajon él-e még benned épségben, egészségben, romlatlanságban, színesen, zamatosan az az egyetlen valami, vajon van-e még ereje, van-e még hathatósága számodra annak, aminek birtokosa vagy, mégpedig olyan birtokosa, hogy a birtoklásról le nem mondhatasz és az elszámolás előtt majd egyszer ki nem térhetsz. Ez az „egyszer”. Mert ez, ennek az eljövetele természetes, magától értetődő, minden esetben, ha nem rólad, ha nem rólam van szó. Mert én ezt önmagamra sohasem tudom elképzelni. A közelségét. Mindig csak a messzeségben látom. Hiába szaladnak el az évek, ez a messzeség nem lesz azért közelséggé. Nem, nekem nem.

Pedig itt lesz egyszer. Közel. Olyan közel, hogy megérint. Hozzám nyúl. És azt mondja: elég volt. Vége. Az vagy, az maradsz, ami vagy. Mindörökre. Lepereg rólad a hús, elhullatod a mozgásaidat, elválík tőled a ruha, a hivatal, a ház, a család, a cím, a rang, a méltóság, elmaradnak körülötted az emberek, nem ismernek többé rád az ismerősök és te szegénységedet takargatva, zokogó szomorúsággal látod meg egyszerre, hogy mi vagy és mi lehetnél volna?... Mert Isten az embert keresi. Egyedül az embert keresi...

Pislogó lángok

A körmenet tarka színei végigkígyóztak az utcákon. A nap sugarai csillogva táncoltak és melegségükkel, fényükkel csodálatos egységet varázsoltak a levegőbe. Az arcokon elmélyült az áhítat, kutatott a kíváncsiság vagy elleffent a megszokottság. A szemek tüzeiben égett a lélek, kicsordult az emberekből a házakra, a kövekre, a bódékra. Áhítat remegett a vidéken, csak a csend hullámzott utánunk sokáig az utakon. Kinyílt a hit csodaszép virága és illatával beszórta a szíveket.

Az ablakokban legtöbbhelyt gyertyák lobogtak, színes szőnyegek, feszületek, szobrocskák komolykodtak. Egyszer csak véletlenül felpattant a szemem egy négyemeletes bérház tetejére, hogy e tekintetem nyomán melegség lopódzzék belém. Az egyik padlásszoba ablakocskájából hervadt virágok, kopott szőnyeg, pislákoló gyertya nézett le reánk és mögöttük imádságba elmerült asszony térdelt. Egyedüli jelenség egész úton. Fenn, ahová már nem ér el a kíváncsiak szeme, ahol már nem szól meg a szomszéd, ahol már nem tűnt volna fel az üresség. Itt már csak az Istennek szólt minden. Itt már a parádéval egyedül csak hittek... Önkénytelenül a bibliai szegény asszony garasa jutott eszembe... Ebbe az ablakba benézett a közöttünk lakozó, velünk vonuló Istenfia.

Rongyok között pislogó láng. Olyan, mintha esteli szürkületben nézed messzi hegyekről a város kigyulladt lámpáit. Hogy remegnek, hogy táncolnak, hogy reszketnek. Csalogató fényük ki-kialszik, hogy a következő pillanatban újra lássad. Hív, vonz, húz magához, mutatja az utat...

Rongyok között pislogó láng, emberi lélek. Elküldettél e zarándokútra, hogy sötét pinceodúban húzd meg magadat, fázz és dideregj, ne legyen betévő falatod, ne tudj még sokáig kenyeret adni gyermekeidnek, hogy sírj, hogy fájj, hogy sikíts kínodban, könnyeddel melegítsd meg csecsemődet, hogy rádboruljon a holnapok gondja és megtépjén a szomorúság...

Elküldettél, hogy ne legyen öregkorodra hajlékod és hosszú évek keserves küszködése után úgy találják meg hidegen, összeaszottan burkoló-rongyaidat egy reggelen az istálló zugának szalmáján. Az állatok között. Akik sokszor irgalmasabbak hozzád, mint az emberek, a tefajta pislogó lángok...

Elküldettél, hogy égjél és a szeretettől messze világítson pirosuló, nagy szíved és elférjen benned minden ember, rá tudj borulni a világra s hogy naponként érezd egyedülvalóságodat és szenvedd a megnemértés, a félreértés, az apostolsors magányos, szörnyű szenvedéseit. Hogy csak ritkán szakíthass picinyke virágot, örömdöbe belécseppenjen mindig a baj cseppje és sokszor kínozzon a kérdés: erre vagyok-e elküldetve?...

Elküldettél, hogy alig néhány éves korodtól ne legyen otthonod, az utcán legyen a szobád, menhelyeken a szállásod és a súlyos munka üteme legyen napjaid egyetlen szórakozása...

Jöttél, mint a szellem, a tudás eljegyezettje, hogy lépten-nyomon ledörgölje a végesség börtönfala a szárnyad és riadt tekintettel nézd egy kis csoporton túl a nagy közönyt, mely legfeljebb mosolyog akkor, mikor az úton jársz és önmagaddal beszélsz nagy problémákról. Ha ugyan meg nem kövez, hogy évtizedek múlva újra kiásson esetleg a feledésből egy idődarabkára. Jöttél, hogy túlhaladjanak, hogy annyi álom még életedben pókháló alá kerüljön és ne támadjon fel a maga egészében, szépségében, tökéletességében többé soha. Jöttél, hogy feltrancsírozzanak, hogy kiforgassanak, hogy szétszaggassanak...

Elküldettél a hatalom kerekéhez, hogy megfeszített erővel tartsad a kormányt és ezalatt ne lásd azokat, akik már a hátad mögött sorakoznak, hogy ellökjenek az útból. Mert ő utánuk is szoronganak.

Eljöttél, hogy gurítsd az aranyat egyik országból a másikba, hogy feléd fusson egy

világrész gazdagsága és mikor már elrepült feletted néhány esztendő, elmondhassad az Ekel, Ekel, Ekelt.

Elküldtéél, hogy apróságokat nagy dolgoknak játsszál ki, állandóan és önmagaddal meglegedetten élj, hogy virágodban szakítsanak le, hogy egy véletlen nyomorékká tegyen, hogy ott kezdjed, ahol előtted kezdtek, úgy folytasd, ahogyan előtted folytatták és úgy végezd, ahogyan előtted már végezték. Sokan, nemzedékek, századokon át a múltban és sokan, nemzedékek, századokon át a jövőben fogják...

Rongyokban pislogó láng, emberi lélek. Milyen szegény vagy te, ha nem tudod kitenni ablakodba a szegény asszony hervadt virágját, kopott szőnyegét, pislákoló gyertyáját. Ha nem tudod „kitenni” minden tetedben, életedben, önmagadban az Istent...

Haldokló végrendelete

A villany sápadt világánál Timmermanns pompázó színei festették meg körülöttem a szobát, a levegőt; lelkem e kéklő szintengeren úszott hófehér hajóval, ezüst borult reá álmainra és bíborpirosan tüzeltek az érzéseim, amikor egyszercsak a csengő sikoltása hasogatta meg az este csendjét. Beteghez. Egy méltóságos asszonyhoz. Tovább tobzódtak bennem a színek, még hozzákevertem az éjszakába hajló templom susogó békéjét, míg reszketve tettem az aranyló edénykébe az Úr fehér testét s valami sejtelmes várakozás izgalma vette át az uralmat felettem. Hivatás. Talán legnehezebb percei következnek...

A lángok imbolyogva szóródtak az éjszaka sötétségébe és végiglocsolták a világváros utcáját. Beszélgetve mentünk és jólelkű kísérőm érző, női lelke nem is sejtette a bensőmben kitáruló gazdag világot. Árnyékok suhantak el mellettünk, a legtöbb párosával s hol ijedt félelem szaladt végig arcukon: pap, ilyen órában utunkon; hol borúság verődött ki a mozdulatokon: nem lesz már szerencsénk; hol a kérdő kíváncsiság ugrott ki a szemükből: hová, így, kettesben? Vajon megremegett-e bennük egy pillanat? Megmozdult-e életükben egy komoly gondolat? Kiérezte-e valamelyik a velünkjáró Istent?...

Hófehér ágyban fekszik a beteg. Egyedül. A várakozás félelme még ott lopakodik a tekintetében. Ki jött? Hogy jött?... A túlvilág fényei égnek már a szemében és a szoba falaira, a levegőre, a bútorokra a szőnyegekre halk titkok szóródnak a Megbocsátó Isten elé. Titkok, amelyeken egy múlt vérzik el, titkok, amelyek egy élet fájdalom-tengerén úsznak...

„Eladtam a gyermekeimet. A lelküket. Reverzalist adtam. Az uram angyal-lélek volt. És mégis. Olyan ilyesztőek ezek a messzeségek, olyan kietlen ez az egyedülvalóság, olyan kin ez a magány. Hol vannak tőlem, pedig mellettem vannak? Miért lettek általam, ha idegenek nekem? Mikor talált megértésre náluk a szeretetem, amit pazarul szórtam? Miért éltem? Miért?”

„Mi maradt belőlem, mint ez az elrontott múlt, mivel megyek az Isten elé, ha legmélyebb-magam nem vihetem. Az élet örök építés, az enyém állandó bontás volt, ó, megbocsát-e az Isten? Elfogadja-e tőlem ezt az életet az Isten?”

„Hirdesse ki szószéken mindezt. Hirdesse az életben mindig. Mint egy haldokló utolsó szavait: leányok, anyák! ne adjátok el gyermekeiteket, ne adjátok el lelketeket, mert mindent eladtok velem. – Legalább ezt fogadná el tőlem az Isten!”

„De megbocsát-e az Isten?” – „Az Isten vár.” „Látod őt függeni az Ég és Föld között?” „Hallod, hogy cseppekben mint hull a vére?” „Érzed, hogy rácseppent a te szívedre is? E cseppekben nyílik ki számodra a Végtelenség. E csepp irgalma melegít és szárnyal el veled az örök életbe...”

Az Idő körülöttünk lépeget... Kint halkan megrebben a sötétség. A szavak már nyugodtabban hullanak. Kezd általuk kinyílni a remény. Csendesen teszem be magam után az ajtót távozáskor. Itt is átvette uralmát örökre az Isten...

Életből

Ahogy beléptem az előkelően bútorozott lakásba, egyszerre mintha megriadt volna mindenem az egészre ráboruló ijedt semmi, a kétségbeesés fájdalomának tompán kongó üressége és a felém-induló alakból kirikított a kapkodó félelem. Tekintetéből a „mi lesz most” jéghideg gondolatlansága merevedett. Egész természetét, minden mozdulatát a bizonytalanság és bizalmatlanság szétszóró nyugtalanságába merítette a pillanat sötétségének döbbenete.

Mi lesz most?... A szomszéd szobában utolsó perceit éli az édesapa...

Tessék leteríteni egy asztalt, kérek rá, ha van, két szál gyertyát, fészületet, egy tányérokán sót, kenyérbelet és egy pohárkában tiszta vizet.

Jaj, nem lehet! a papa semmit sem tud, azt sem, hogy egy jó ismerősünk elment a tisztelendő úrért, mi lenne vele, ha mindezeket meglátná, halálra ijesztenék.

Jó. Hiszen itt nincsen idő a magyarázkodásra; a pillanat suhogásában már szinte hallani az útrakelő lélek sóhajos nekiindulását.

Először tehát elkészíteni, hozzáedzeni a búcsúzás komoly gondolatához, elrejteni a most még gyöngye embersége felé szeretettel és irgalommal kinyúló Istent, az e világ dőre divatjához méretezett szavakban elpólyálni és elfogadtatni az örök Értelmet.

Odaléptem a beteghez. Tekintete a földi fények világosságán már túlbolyongott, öntudata vibrált, egyszer-egyszer még győzelmes erősségébe tudta szorítani az elesett testet, máskor ez a keserves birkózása csak félig sikerült, sőt lassan-lassan már félig sem sikerült.

Szívenütött a szomorúság, megreszkettem a felelősség komolyságától. Saját sorsomat láttam a sorsában és felbuggyant a lelkemben az embertestvérség melegsége. Odaroskadtam az ágy szélére, szavaimban és mozdulataimban immár az isteni küldetés biztosságával, emelő erejével és megnyugtató határozottságával.

Kedves jó bácsi. Az a Rend, mely valamikor Önt nevelte és aggódó szeretettel bocsátotta bele az élet küzdelmeibe, e súlyos percekben eljött Önhöz legkisebb és legméltatlanabb fiában, hogy szeretetét és gondosságát, mint jó édesanya megmutassa; és akit valamikor kézenvezetett, az örökkévalóság kitaruló kapujában ismét kézen fogja és elnyugtassa. Mert ennek a Rendnek a szeretete örök, és ha kidőlnek a becsület munkájában idős munkásai és kiejtik kezükből, máris ott vannak a fiatalok, az új hajtások, hogy kezükbevegyék és továbbhordozzák a drága kincset. És ez a szeretet nem erőtlenségre, mert a legnagyobb erő erősíti. Ez a szeretet mindenható, mert a Mindenhatót hordozza, a Mi Urunk Jézus Krisztust. Őt hoztam és Ő eljött velem Önhöz. Kitértek a szempillák, az elesett kéz hirtelen kezem után kapott, háláját alig engedelmeskedő szavakba tördelte a szív és a szemeket beharmatozta a meghatottság legszebb emberi gyöngye.

Ekkor fülemhez hajolt valaki. Mindez pillanatok műve volt és még a szobában tett-vett a lánya.

„Tisztelendő úr, már bocsásson meg, hogy erre figyelmeztetem, de tessék a papát méltóságos úrnak szólítani, mert ő annyira megszokta ezt.”

Mintha fejbeütöttek volna. Mi az? Még itt is? Még most is ez a legfontosabb, amikor a halál már öleli magához ezt az életet? Hát van még ilyenkor is rang az Isten előtt, vagy csak a meztelen lélek magámaradt didergése reszket el a Végtelenbe? Végigremegett bennem a harag, de nem lehetett mutatni semmit sem.

... Mikor eltávoztam a szobából, elcsukló hang zokogta, kiáltotta utánam a köszönetet. Egy újjászületett élet fölött énekeltek örömet az angyalok... Tekintetem távozóban a figyelmeztetőre tévedt, de ajkam elnémult ismét a semmiségbe révedt kétségbeesése előtt. Csak egy szomorú tapasztalat szálldosott és kísértett körülöttem... Nagy és hatalmas vagy te, emberi hiúság s csak egy szerencséd van, hogy még nagyobb az Isten könyörületessége...